

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਏ।।

ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੇਵਕ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅਤੇ
ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ

ਅਧੂਰਾ ਹੀ

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ (ਜੀਵਨੀ)

ਲੇਖਕ : ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

199, ਰਾਮ ਨਗਰ ਏਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ

ਫੋਨ ਨੰ : 2242552

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ - 1000

ਸੰਮਤ 2053, ਸੰਨ 1996

© ਲੇਖਕ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

Typeset at : ISHAN LASERS

A-73, Shivaji Vihar, New Delhi-27

Tel. : 5461786

ਛਾਪਕ : ਦੀਪਿਕਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ

Deepika Printing Press

J-29-B, Ramesh Nagar, New Delhi-15

Ph : Off. 5441674, Res. : 5448648

ADHOOR KAHANI

Autobiography

Master Nihal Singh

199, Ram Nagar Extn., Krishna Nagar, Delhi-51

Ph. : 2242552

ਸਮਰਪਣ :

ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਕੋਰ ਜੀ ਨੂੰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੀ।

ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ੨੦ ਜੂਨ - ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੇ ੩੨ਵੇਂ ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡ ਸਮਾਰੋਹ (੧੯ ਜੂਨ ੧੯੯੬) ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ, ਵਿਦਿਵਾਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸਪਤਾਹਿਕ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਡੀਟਰ ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਚ ਥਾਲਾ, ਗੜਵਾ, ਆਸਣ, ਮਾਲਾ, ਪਉਏ, ਗੁਟਕਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਵੀ ਮਾਇਆ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਕਿੰਨੀ ਸੀ? ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ।" ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਹੈ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਖ ਵਿਚ, ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ, ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਮਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਠ ਬੋਲੜੇ, ਮਿਲਾਪੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਸੀਲ ਲਗਭਗ ੯੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

—ਸਤਿਜੁਗ, ਦਿੱਲੀ

ਭੂਮਿਕਾ

‘ਪੰਥ ਰਤਨ’ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਯੂ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਪਰ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮ ਲਗਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਲੋੜੇ ਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਅਜੇ ਵੀ ਨੌ-ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਉਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ।

ਲਿਖਣਾ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿਸਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਉਸਾਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕਲਮੀ ਸਹਿਯੋਗ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ‘ਸੰਤੁਸ਼ਟ’ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਸਭ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀ ‘ਮਜ਼ਬੂਰੀ’ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਲਗਭਗ ਵੀਹ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਦਮ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਦੇ ਅਤੇ ਕਦੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਯਮੁਨਾ ਪਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਪਲਸਤਰ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਤੁਰ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਫੇਰ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਦੀ ਢੇਹ ਲਗਾ ਕੇ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੈਸੀ ਲਗਨ ਹੈ? ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸੀ ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਲਗਨ ਲੱਭਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਗਨ ਸਦਕਾ ਹੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਪੁਸਤਕ 'ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ' ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸੰਗੀਨੀ ਪਤਨੀ ਨੇ 'ਹਰਿ ਦੇ ਦੁਆਰ' ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਸੱਠ ਸਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠਿਆਂ ਰਹਿਣ ਬਾਦ ਵਿਛੋੜਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੀ ਘਾਟ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਮਨ ਤੇ ਭਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ, ਉਹਨਾ ਨੇ ਉਸੇ ਚਿਰ-ਪਰੀਚਤ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ।

ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਚੜਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਥਾਈਂ ਸੁਖੀ ਹਨ। ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਦੀ ਉਹ ਤੇ ਕਦੀ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕਦੀ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਨਿਤਨੇਮਾਂ ਅਥਵਾ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਵਧੀਆ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜੇ ਹਨ ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਉਹਨਾ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਭ ਉਹਨਾ ਨੇ ਇਸ 'ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ। ਆਪ ਜੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਬਿਨਾ ਰੜਕੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਕਿਸੇ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ, ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਪੰਥ ਰਤਨ' ਸਨਮਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਹਰ ਪੱਖੋਂ 'ਆਦਰਸ਼' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਦਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਉਮਰੇ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ-ਛੇ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਘੰਟੇ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਅਕੇਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬਕੇਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ 'ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ' ਅਜੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ 'ਪੂਰੀ' ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ

2348/ਬੀ, ਰਾਜਾ ਪਾਰਕ ਸ਼ਕੂਰ ਬਸਤੀ, ਦਿੱਲੀ-34

18 ਅਗਸਤ 1996

ਫੋਨ : 7182302

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ।

ਅਧੂਰੀ ਕਹਾਣੀ

ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਿਆ, ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਰੇ ਚਮਕੇ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਧੰਦਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਮਿਆ ਦੀਆ ਵਧਾਈਆ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ, ਮੋਇਆਂ ਦੀਆ ਅਲਾਹੁਣੀਆ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆ ਸਲਾਹੁਣੀਆ, ਵਿਰੋਧੀਆ ਦੇ ਉਲ੍ਹਾਮੇ, ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੀਆ ਖੁਸ਼ੀਆ, ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਝੰਰੇ, ਜਿੱਤਾਂ ਹਾਰਾਂ ਦੀਆ ਖਬਰਾਂ, ਤੂਫਾਨ, ਭੂਚਾਲ ਦੀਆ ਦਿਲ ਹਿਲਾਉ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਸੁਣਦਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੇਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਅਦਨੇ ਨਾਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਅੰਕਰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੇੜਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਕੀਤੀ ਵੀ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜਿਸਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸੀ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਕੱਟੇ ਦੀ ਜੀਤ, ਭਾਵ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਮਿਠੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਗੁੱਦਾਂ।

ਕਿੱਥੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਕਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਲੀਲਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੯੪੭ ਦੇ ਭਾਬੜਾ ਤੋਂ ਇਉਂ ਕਵਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ 'ਚੋਂ ਵਾਲ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਲਾ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਦੀ ਐਡੀਟਰੀ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਭਦਾ? ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਸਤੇ ਛੜੀ ਰੱਖਦੇ, ਉਹ ਗੁੰਗੇ ਬੋਲਿਆ ਤੋਂ ਵੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਹ ਸੁਟਵਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਉਨ੍ਹੀ ਸੌ ਦੇ ਤੀਜੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਭਲਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਨਮਿਤ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠਾ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਸਿੰਘਾ ਤੇ ਬੀਬੀਆ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦਿਤੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪਾਠ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾ ਇਸਨਾਨ ਪਾਠ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ, ਕਲਿਜੁਗ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਠ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੰਗਾ ਨ ਲੱਗਾ। ਉਥੇ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਭੜਕਾਇਆ ਕਿ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਆਪ ਗੁਰੂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕਰਕੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਲਕਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕੀਤਾ।

ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ' ਤੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾ ਵਿੱਚ ਨ ਜਾਇਆ ਕਰ'। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ।' ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਨੇ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਤੇਰੇ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਪਰਟਾਂ ਹਨ ਤੇਰੇ ਤੇ ਜਦ ਆ ਬਣੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੇਠੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਹੈਲਥ ਆਫੀਸਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ (ਮੇਰੀ ਸਿਖਣੀ ਦੇ ਮਾਮੇ ਤੇ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਦੇ ਖਾਸ ਸਿੱਤਰ) ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਬਚਾ ਸਕੇਗਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੈਲੇਂਜ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ! ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।' ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਮੁੜ ਕਿਹਾ, 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਕਠਨ ਹੈ।' ਉਸਦੇ ਇਤਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲਿਖ ਦਿਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਚਾਰਜ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਤਿਆਗ-ਪੱਤਰ ਦਾ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲ ਮੱਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮਾਡਰਨ ਕਾਲਿਜ ਫਾਰ ਵੁਮੈਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਦੂਣੀ ਹੋ ਗਈ।

ਜਦ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਮਾਸਟਰ! ਘਬਰਾਈ ਨਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ।" ਮੈਂ ਵੀ ਸਿਰ ਚਰਨਾ ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਘਬਰਾਹਟ ਕਾਹਦੀ?"

ਇੰਨੀ ਦਿਨੀ ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਜ਼ੋਰਾ ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਜਨਰਲ ਰੂਮੇਲ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਇਤਹਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੀਆਂ ਅਗ੍ਰਾ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇ ਡੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੀਰਾ ਨਾਮ ਦਾ ਕਲਰਕ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਭਰਤੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਏ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟੀ ਔਹ ਪਈ ਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਏ, ਰਿਕਰੂਟਿੰਗ ਆਫ਼ੀਸਰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਏ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਮੋਕਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।" ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਟੁਰਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤਾ ਪਾਈਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਨਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਲਗਾ ਏ, ਫਿੱਟੇ ਮੂੰਹ।" ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਿਕਰੂਟਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਕੋਲੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਭਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।" ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ, "ਮੇਰੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਮੋੜ ਲਿਆਦਾ।"

ਸੰਨ ੧੯੪੫ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਮਾਸਟਰ, ਤੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲ, ਉਥੇ ਕਾਕਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਕਰ ਛਕਣ ਛਕਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਤਨਖਾਹ ਵੱਖਰੀ"। ਪਰ ਮੈਂ ਨਾ ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਨਾ ਨਾਹ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਚੇਚਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਮੈਥੋਂ 'ਹਾਂ' ਕਰਵਾ ਲਈ। ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾ, ਸਿੱਤਰਾ, ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਰੋਕ ਪਾਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਹੀ ਗਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮਹਿਤਾ ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਜੀ ਟਿਪਲ ਐਮਏ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਜ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਐਡੀਟਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਮੇਜ਼ ਨਾਲ ਉਡਾਰੀ

ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ੪੭ ਦੇ ਭਾਬੜਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਾ ਦਿਤੇ।

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੀ 'ਮਹਿਮਾ' ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਥੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ, ਸਾਰਾ ਲਾਹ ਈ ਲਾਹ। 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ' ਦੀ ਐਡੀਟਰੀ ਭਾਵੇਂ ਨਵੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਾਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਜਰਾ ਵਿਹਲ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ। ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਸਹਿਤ ਫੁਟਬਾਲ ਦੇ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ। ਕਈ ਵੇਰ ਟਾਗੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਣੀਆਂ। ਨਿਰਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ।

ਇਥੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ, ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਕਾਕਾ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੇਵਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ, ਟੁਕਾ ਤੇ ਮਾਲ ਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਟੁਕਾ ਤੇ ਵਿਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਿੱਸਾ ਪਾਦੇ ਸਨ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਇਹ ਵੀ ਟੁਕ ਵਲ ਵਧਿਆ ਤੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਮਨਮੋਹਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਟੁਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆਈ। ਦਿਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਂਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਪੁਛਿਆ, "ਬੀਬੀ ! ਇਹ ਕਾਕਾ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਏ?" ਉਸ ਨੇ ਅਗੋਂ ਕਿਹਾ, 'ਜੀ ਇਹ ਟੁਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ" ਤਾਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਕਾਕਾ, ਤੂੰ ਟੁਕ ਤੇ ਕੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਏ, ਤੈਨੂੰ ਕਾਰਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਵਾਗੇ।" ਜਦ ਮੇਰੀ ਸਿਖਣੀ ਘਰ ਆ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿਆ "ਭਾਗਾ ਵਾਲੀਏ ! ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਨਮੋਹਨ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਾ ਦੇ ਵਰ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਬਚਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਸੁਤੇ ਝੁਕ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਅਦਨਾ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਇਉਂ

ਮਿਹਰਵਰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਨੀ ਦਿੱਨੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵੈ ਸਤਿਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਖਾਤਰ ਪੰਥਿਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬੋਰਡ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਸਿਮਲੇ ਵਿਚ ਵੈਵਲ ਕਾਨਫ਼ੈਂਸ ਹੋਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ, ਸ੍ਰ. ਪਟੇਲ, ਮੇਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਮਿਸਟਰ ਜਿਨਾਹ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਵੰਡਾਈ ਵਿਚ ਸਿਮਲੇ ਰੁਝੇ ਪਏ ਸਨ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵੀ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਭਗਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਸਿਮਲੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਸਾ ਆ ਗਈ। ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੇਤਾ ਕੋਠੀ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਰ ਵੀ ਸਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰ, ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਕੇ ਤੇ ਤਾਜ਼ੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਗੱਲੀ ਬਾਤੀ ਕਾਨਫ਼ੈਂਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਪਛਿਆ, “ਗੁਰੂ ਜੀ, ਕੋਈ ਆਪ ਕੀ ਮਾਰਗ?” ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਇਕੋ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਥੋਂ ਬੇਰੀਆਂ ਬਿਸਤਰਾਂ ਗੱਲ ਕਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਣ। ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਵਾ ਲਓ, ਲਿਖ ਲਵੋ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ।”

ਮਨ ਬੜਾ ਚੰਚਲ ਏ। ੧੫ ਅਗਸਤ ੧੯੪੭ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਰੱਸੇ ਪੈੜੇ ਤੁੜਵਾ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਆਇਆ। ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜਤਨ ਅਰੰਭੇ ਪਰ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵੱਸ ਏ। ਇਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਵਧਿਆ। ਕਈ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਭੀਮਸੈਨ ਸੱਚਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਆਏ। ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵੇਂ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਲੇ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਬੜੀ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਆਗਤੀ ਸਮਾਰੋਹ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਵੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ "ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ੧੮੫੭ ਤੋਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਈਕਾਟ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ।"

ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਕੁਝ ਐਸੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਵੀ ਅਲਾਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਅੰਨਜਲ ਇਥੋਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੁੜ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲੈ ਗਏ ਤੇ 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ' ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦਿਨ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਤੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਦੇ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਉਖੜ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਪ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕੀਤੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆ, ਹੁਣ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ, ਭੱਜਦੌੜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਰੀਟਾਇਰਡ ਕਸਟਮ ਆਫੀਸਰ ਅਤੇ ਸ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੂਆ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨ ਛਡੀ। ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨਾਨੁਸਾਰ ਉਖੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸਾਉਣ ਹਿਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ੪ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਆਇਆ। ਚਚਾਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਉਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਖੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾਲ ਪੱਟੀ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਦਰੋਗਾ ਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਸਥਾਪਤ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੰਬੇ ਸਿੰਘ, ਸੈਣੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਵਰਕਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਵੀ ਇਸ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੀ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰ ਉਠੇ।

ਇਥੇ ਕਈ ਅਸੁਖਾਵੇ ਵਾਕਿਆਤ ਵੀ ਵਾਪਰੇ। ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਚੁਟਾਲਾ ਹੂੜ ਮਤ ਅਜੇੜ ਪਾ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੁੱਥ ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀ ਪੈ ਗਈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੜੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਥੀ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਤੇ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ। ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਨਾਗ ਬੂਟੀ

ਭੇਜੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਰਦਾਸੇ ਕੀਤੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਡਦੇ ਜਾਦੇ ਸਵਾਸ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨਵਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਸੱਪ ਕਾਹਦਾ ਸੀ, ਨਿਰੀ ਵਿਹੁ ਦੀ ਵਾਸਵੀ। ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਖਾਰਾ ਨੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੇ, ਡਾਕਟਰ ਤਰਲਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਹੇ-ਮਿਟੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਜਖਮ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨ ਆਵੇ ਸਗੋਂ ਦਿਨ ਬ ਦਿਨ ਸੇਜਾ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇ। ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ ਆਉਣ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਇਹ ਲੱਤ ਕਟਣੀ ਪਵੇਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾ—। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੌਰਿਓਂ ਮੁੜੇ ਤਾ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮਸਾ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਨ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, "ਗ੍ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼। ਗ੍ਰੀਬ ਸਿੱਖ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰੋ"। ਤਦੋਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਈ ਮੁਕ ਰਿਆ ਏ।" ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਕਠੀ ਪਰਤ ਆਏ।

ਰਾਤ ਪਈ ਸਭ ਬਿਰਾਜ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲੱਤ ਮਲੀ, ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਹੌਲੀ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਜਖਮ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਦ ਮੰਦ ਵਗਣ ਲੱਗਾ। ਘੜੀਆ ਪਲਾ ਵਿਚ ਮੰਜੇ ਹੇਠਾ ਕਚਲਹੂ ਦਾ ਛੱਪੜ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਬਖਸਿਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਚਲਣ ਫਿਰਨ ਲਗਾ ਤੇ ਲੱਤ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ।

ਸੰਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਿਆ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਰੀਦ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀ ਹੋਰ ਵਧੀ। ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋ ਗਈ। ਡਾ ਕ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਤੋਂ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ। ਸਮੇ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਸੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ। ਚੰਦਰੇ ਮਨ ਫੇਰ ਪਲਸੇਟਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਰਸੇ ਆ ਰਾਮ ਸੁਖਦਾਸ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਥੇ ਨਵੀਂ ਸਰਵਿਸ ਬੁਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।

ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ

ਸਾਂਗਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਗਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਤੋਂ ਮਹਿਕਾ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਹੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:-

HOME, HOME, SWEET HOME

THERE IS NO PLACE LIKE HOME

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਘਰ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨ ਮਿੱਠੀ,

ਨ ਕਦੇ ਸੁਣੀ, ਨ ਵੇਖੀ ਡਿਠੀ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੰਡਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰੀਝਾ ਦਬੀਆ ਪਈਆ ਹਨ। ਹਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ, ਮੇਰੇ ਸੁਰ ਨੂੰ ਖੰਭ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ, ਪਿੰਡ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਵਤਨ ਦੇ ਕਲਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖਿਦੋ-ਖੁੰਡੀ ਖੇਡਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵੇਰ ਬੇਹੜ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਟਕ ਝੂਟੇ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਨਹਿਰ ਵਿੱਚ ਟੁੱਬੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਮਝਾਂ ਚਾਰਦਾ ਚਾਰਦਾ ਢੋਲੇ ਗਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਗਿਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਗਿਲਾ, ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਸੰਤ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ-ਇਤਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਕੇ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬੜਾ ਮਾਣਿਆ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਨਗਰਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ। ਏਥੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਗੂੰਜਦੇ, ਨਿਰਤ ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ। 'ਹੋਲਾ ਖੇਡਣ ਕੇਸਾਧਾਰੀ', ਖੇਡਣ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਗਿੱਲੀ ਅੱਜ ਸੰਤ ਭੂਰੀ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਜੱਥਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਿਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ

ਸਿੰਘ ਆਰਸੀ ਫਰਿਸਤਾ ਆ ਗੜਗਜ ਪਾਈ। ਸੰਤ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ ਜੀ ਬਾਰੇ
ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਭਲਾ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਹੱਥ ਢੋਲਕੀ ਤੇ ਵਜਨ ਨਾਲ ਕਲੇਜੀ ਧੂ ਪੈਦੀ ਸੀ।

ਇਸ ਨਗਰ ੪ ਹੋਲੇ ਹੋਏ। ਦੋ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਦੋ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ। ਕੂਕਿਆ ਤੇ ਸੂਕਾਰੀ ਪਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇੜ
ਹੁੰਦਾ ਈ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਸੂਕਾਰ ਪਖੀਆ 'ਕੂਕਿਆਂ' ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ਾਂ
ਇਸਤਿਹਾਰ ਕਢਿਆ।

ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਊਲ ਜਲੂਲ ਲਿਖਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ
ਤੇੜ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਹਿਤ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਸਤਹਾਰ ਕਢਿਆ ਗਿਆ,
ਜਿਸਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁ ਪੰਗਤੀਆਂ ਇਉਂ ਹਨ:-

ਆਈ ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਲੈਣ, ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਘੁਟਾਈ ਲੈਣ,

ਤੂੰ ਵੀ ਲੈ ਲੈ ਟਕਾ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਵਖਾਈ ਦਾ।

ਇਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲ ਦੀ ਪਲੇਟ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਉਕਰੀ ਪਈ ਏ, ਉਹ
ਅਮਿਟ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਇਦ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਆਖਰੀ ਹੋਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੋਲਾ ਸੰਤ
ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਆਪ ਵੀ ਸਬਦ ਦੇ ਆਸਿਕ ਸਨ।
ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਕੋਠੇ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਢੋਲਕੀ ਲੈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ
ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰ ਕਰਦੇ।

ਉਸ ਹੋਲੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਹੋਈ, ਖੀਰ ਪੂਰੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਹੋਏ। ਇਕ
ਦਿਨ ਇਕ ਭੇਖੀ ਹੱਟੀ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬਿਨਾ ਪੁਛੇ, ਘਿਉ ਦਾ ਗੜਵਾ
ਭਰ ਲਿਆਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਗੜਵਾ ਲੈਜਾਇਆ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਪਰ
ਅਨਵੇਖਿਆ ਕਰ ਛਡਿਆ। ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਭੈਣ'। ਉਹ ਸਿੰਘ ਘਿਉ ਦਾ
ਗੜਵਾ ਭਰ ਲੈ ਗਿਆ ਏ' ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਸੰਤ ਜੀ'। ਧੰਨ ਭਾਗ, ਮੈਂ ਤਾਂ
ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਾਧ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਘਿਉ ਦੇ ਗੜਵੇ ਭਰ ਭਰ ਲੈ
ਜਾਣ।

ਏਸੇ ਸੁਭਾਗੇ ਨਗਰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ, ਸ਼ਨੀਵਾਰ,
ਜਨਮ-ਅਸਟਮੀ ੧੯੬੭ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਜਰੀ ਪਈ। ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਦਈ
ਅਤੀ ਸ਼ੀਲ ਸੁਭਾਉ, ਨਿਰਮਾਣ, ਸਾਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ।
ਪਰ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਰੁੜ ਸਿੰਘ, ਖੁਲੇ ਡੁਲੇ ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਨ। ਜਦ ਮਾਤਾ ਜੀ

ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ, ਨੇਤਰ ਮੁੰਦ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਦੇ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਪੁਜਦੇ ਤਾਂ ਠੰਡੀ ਮੁਰਤੀ ਕਹਿ ਸੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦੇ। ਨਿਕਿਆ ਹੁੰਦਿਆ ਹਾਣੀਆ ਨਾਲ ਕੋਡ ਕਬੱਡੀ, ਖਿਧੇ ਖੁੰਡੀ ਦੀ ਖੇਡ ਮਚਾਏ। ਰੋਲਾ ਰਪਾ ਪੈਦਾ ਤੇ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਹੁੰਦਾ।

ਏਸੇ ਨਗਰ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਸਨ। ਇਕ ਡੇਰਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਿੰਘਾ ਦਾ ਬਾਹਰਵਾਰ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਸੂਏ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ। ਇਸ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਪਿਛੋਂ ਦਾਤੇ ਵਾਲ, ਜਿ. ਸਿਆਲਕੋਟ ਨਿਵਾਸੀ, ਪਤਲਾ ਸ਼ੀਰ, ਬੇਖੋਫ, ਨਿਧੜਕ ਤੇ ਵਧੀਆ ਪਾਠੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਸੰਤ ਅਨਖਾ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਦਬਦਬਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀਆ ਦੀ ਟੀਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਹਰ ਸਿਆਲ ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠੀ, ਧੂਪੀਏ ਲਾਗਰੀ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਮੈ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਠ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਨ ਸਨ।

ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਥਾ ਬਹੜ ਬਲੇ ਹੁੰਦੀ। ਉਨੀ ਦਿਨੀ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਭਰਾ ਪਿੰਡਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਏ ਤੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੇ। ਅਜੇ ਬਸੰਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੰਨਾਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਿਵਸ ਮਨਾਈਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਂਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਭਨਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ।

ਸੰਤ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਰਖੀ, ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆ ਨੂੰ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਵਾਲੀ ਪੱਤੀ ਵੀ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ। ਧਰਮ ਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਝੰਡੀਆ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਆਟੇ, ਦਾਲੇ, ਘਿਉ ਦੇ ਵੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਬਸੰਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਵਾਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੁੜ ਸਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰੇ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਜਥਿਆ ਦੀ ਘੁਮਘਾਰ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇਵਾਲੀਏ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸੀ ਫਰਿਸਤਾ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸੰਤ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ, ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਕਾਲੂ ਜੀ। ਇਸ ਮੌਕਿਆ ਤੇ ਮਹਿਮਦਵਾਲੀ, ਤਿਤਰਾਵਾਲ ਨੰਦੇ ਦਾ ਚੱਕ, ਕੋਟਲੀ,

ਭਲੇਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾ ਆ ਜੁੜੀਆ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਰੇ ਲਗ ਗਏ। ਘਰ ਘਰ ਲੰਗਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ।

ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਤਿਤਰਾ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪੜਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਕੱਦ, ਬੁਤ ਵਿੱਚ ਤਗੜਾ, ਤੇ ਉਤਮ ਪੜਾਈ ਸਦਕਾ ਜਮਾਤ ਦਾ ਮਾਨੀਟਰ। ਪੁਰਬ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਬਸੰਤ ਦੀਆਂ ਰੋਣਕਾਂ ਹਨ, ਆਪਾ ਵੀ ਮੇਲਾ ਵੇਖੀਏ। ਸਭਨਾ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਵੈਸੇ ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਬਸੰਤ ਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਲਾਲਾ ਨਾਗਾਇਣ ਦਾਸ ਸਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਉਪਰੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ, ਉਸ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਛੁੱਟੀ ਮੰਗਣ ਗਏ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਦਾ ਉਸਨੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਡੰਡਾ ਘੁਮਾਇਆ ਨਕੋਂ ਨੂੰ ਡੇਗਾਇਆ ਕਿਹਾ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਲਾ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣਾ ਨਾ ਚਾਹੇ। ਮੁੰਡੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ

‘ਮਰਨ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਟੁਟਣ ਸਕੂਲ’। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਸਟਰਪਤੀ, ਦੇ ਵੱਡਾ ਸਰੂਪ ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਦ ਆਪਣੀ ਟਰਮ ਪੂਰੀ ਕਰ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸੰਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜ ਐਨਾ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ ਛੁੱਟੀ ਉਪ੍ਰੰਤ। ਬੈਰ ਕਾਫੀ ਮੁੰਡੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਹਣ ਉਸਨੇ ਕੜਕਵੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, ਖੜੇ ਮੁੰਡੇ ਕੰਨ ਪਕੜਨ। ਹੁਕਮੇਂ ਹਾਕਮ, ਮਰਗੇ ਮੁਫਾਜ਼ਾਤ। ਸਭ ਨੇ ਕੰਨ ਪਕੜ ਲਏ ਜਦ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਗੁਜ਼ਰੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਨੀਟਰ ਨੇ ਚੁੰਡੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਕੰਨ ਪਕੜਿਆ ਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀ ਦਿਉ। ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਗਰੂਰ ਦੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਕੰਨ ਛੁਡਵਾ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਪਿਠ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰਾ ਮੁੰਡਾ ਬਠਾ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਮੇਰੀਆਂ ਡਾਡਾਂ ਨਿਕਲਣ ਲਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੀ।

ਚਾਰ ਵਜੇ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜੀ ਤਾਂ ਯਾਰਾਂ ਬਸਤਾਂ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ। ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਭੋਗ ਪੈ ਚੁਕਾ ਸੀ ਪਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਤਗੜੇ ਗਫੇ ਲਾਏ। ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਮੇਲਾ ਰਿਹਾ, ਯਾਰਾਂ ਸਕੂਲ ਵਲ ਮੂੰਹ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸੱਚੇ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਹਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾ, ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਤਾਉਸ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ, ਰਾਮ ਵਿਜੇਗੀਆ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਦੀ ਮਨ ਤੇ ਡੂੰਗੀ ਛਾਪ ਲੱਗੀ।

ਮੇਲੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਕੂਲੇ ਗਿਆ, ਬਸਤਾ ਖੋਲਿਆ ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਵਡਾ ਮੁਨਸ਼ੀ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਘੁਰੀ ਵੱਟੀ, ਲਾਲ ਲਾਲ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠ ਕਰਮ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਲਿਆ ਰੱਖਿਆ। ਮਨ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਮਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜਦ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜ਼ੋਰਾ ਤੇ ਸੀ। ਕਈ ਵੇਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ। ਡਾ. ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਰੱਖਾ ਚੰਗੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਰ ਸਨ। ਲਾਹੌਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ੧੯੨੯ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਨ, ਉਚੇਚਾ ਵੇਖਣ ਗਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਤਕਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਭਲੀ ਭਾਤ ਸਫਲ ਬਨਾਇਆ। ਸੰਤ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ ਦਾ ਵੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ—ਨੱਥੇ ਜਾਣ ਫਰੰਗੀ ਵਜੇ ਘੁੰਗਰੂ—ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਦੇ ਖੁਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆ ਦਾ ਜਲਸਾ ਵੀ ਲੰਘਦਿਆ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਐਲਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪੰਡਾਲ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ ਪੂਜ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠਾ ਲੰਗਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਲੰਟੀਅਰ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਤਕਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖਣ ਲਗੇ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾ ਭਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ ਗਈ।

ਜੈਸੀ ਸੰਗਤ ਵੈਸੀ ਰੰਗਤ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੀਕ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੂਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖੋਲੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਿਜਾਂ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਡਾਕਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਦੇਸੀ ਸੂਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਅਦਾਰੇ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਸਨ ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਕੜਨ ਹੇਤ, ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਜੰਜੀਰ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗੜੇ-ਲੂਲੇ ਬਣਾ, ਉਹ ਗੋਰਿਆਂ ਪਿਛੇ ਲੇਲਿਆ ਵਾਗੂੰ ਮਿਆਕਦੇ ਫਿਰਨ ।

ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਿਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣ ਲਗਾ ਕਿ ਆਰੀਆ ਲੋਕ ਮਧ ਏਸੀਆ ਤੋਂ ਆਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿੱਛ ਸਮਾਏ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾ ਭਾਰਤੀ ਬਚਿਆ ਅੰਦਰ ਇਹ ਬਠਾਣਾ ਸੀ, ਕਿ ਪੁਤਰੇ ਜੇ ਅਸੀਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼) ਸੱਤਾ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰੋਂ ਆਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਅਸਲ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਸਾਊ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਦੂਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਰਾ ਨਾਲੋਂ ਭਰਾ ਨੂੰ ਵਖ ਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਬਣ ਗਏ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕੁਕਿਆ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਵਖ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸਕੂਲੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਕ੍ਰਮ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਲਗੇ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸਜਣ ਬਦੇਸੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲਗ ਬਣ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਿਲੇ ਗਏ, ਉਹ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਹੀਰੇ, ਥਾਂ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ। ਇਸਦੇ ਵਿਪ੍ਰੀਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਚਾਈ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੁਧ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਖੁਡੇ ਲਈਨੇ। ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਿਜਾਂ ਦੇ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰ ਸਵੇਰ—

GOD SAVE THE GRACIOUS KING

LONG LIVE THE NOBLE KING

ਦੇ ਅਰਦਾਸੇ ਕਰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕਾਲਿਜ਼ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਟੁਭਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਇਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਮੇਂ ਤਿਨ ਚਾਰ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ “—ਬਰਕਾਤੇ ਸ੍ਰਕਾਰੇ ਇੰਗਲਸੀਆ”। ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਗੋਰਾ ਸਾਹੀ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਕਵਾਸ ਸੀ।

ਜੇਵੀ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਹੈਡਮਾਸਟਰ, ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਗਵਰਨਮਿੰਟ ਸਕੂਲ, ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਵੇਕੰਸੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਦੋ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੈਂ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਿ ਛਿੱਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਹਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਜੇ DIS. ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਖਾਕ ਛਾਣ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਤ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਜਿਹਲਮ ਦੇ ਲਾਗੇ ਅਲੀਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਾਰਤੀਆਂ ਅਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾ ਉਥੇ ਜੱਥਾ ਭੇਜਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਕਾਲੀ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ, ਗਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨ ਧਾਰ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਿਆ। ਉਸ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਗਲੀ ਬਾਤੀ ਮਾਸ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਮਾਸ ਨ ਖਾਏ ਉਹ ਡੰਡੇ ਖਾਏ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਤੁਰਤਫੁਰਤ ਕਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਮਾਸ ਵੀ ਖਾਏ ਤੇ ਛਿੱਤਰ ਵੀ ਖਾਏ ਉਸਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ। ਖੈਰ ਜੱਥਾ ਅਲੀਪੁਰ ਗਿਆ। ਡੀ ਸੀ. ਨੇ ਸਿਖਾ ਦੀਆਂ ਅਖਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਣ ਲਈ, ਕੁਝ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਜੱਥਾ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡਦਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਮੁੜਿਆ।

ਸਾਡੇ ਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਇੱਕ ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੁਆਰਟਰ ਸੀ। ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਸਮੇਂ, ਮਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬਟੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਭਖ ਖਾਣਾ ਉਲਟ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਕੁਸੰਗਤ ਕਾਰਨ ਅਭਖ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨ ਸਾਕਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਹੁਣ ਏਥੇ ਕਾਲਖ ਲਹਿਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਅਮੀਰੀ ਘਰਾਣਾ ਸੀ। ਸ੍ਰ ਨੂੰ ਘੜੇ ਜੇਡਾ ਮੋਤੀ ਤੇ ਗੁੱਝਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਸਹਿਰ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਡੰਡੀਆ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੌਚਾ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੱਲੋਵਾਲੀਆ ਸੰਤ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੀਬ ਰੇਲਵੇ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ। ਚਿਟੀਆ ਹੱਟੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਸ੍ਰ ਦਾ ਘਰ ਸੈਦਪੁਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਸ੍ਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੰਤ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਤਾਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਰੱਤੀ ਆਂ,

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਲਗੀਆਂ ਨੇ ਅੱਖੀਆਂ।

ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਉਘਾ ਸਹਿਰ ਹੈ। ਉਤਰ ਵਾਲੇ ਪਰਬਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਦੁਧ ਚਿਟੀ ਬਰਫ਼ ਵਖਾਲੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜਲਵਾਯੂ ਸੁਖਾਵਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਗੋਰੇ ਤੇ ਸੁਨੱਖੇ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਹੈ। ਸਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ਅਮੀਰ ਹਨ, ਪਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਗ੍ਰੀਬੀ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧੜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਸਿੱਖ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਜੀਵਨ ਠਾਠ, ਸਾਹਾਨਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਤੇ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਬੇ, ਤੇ ਗਾਣ ਬਜਾਣ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਲਸਾਂ, ਤੇ ਨਾਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ, ਆਮ ਸ਼ੁਗਲ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਕਦ ਬਤ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਫੁੱਟਾ ਜਵਾਨ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਭਰਵਾ ਚਿਹਰਾ ਸੁੰਦਰ ਘਾੜਤ ਦਾ ਘੜਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ। ਮਾਸ ਦੇ ਚਟਖਾਰੇ ਲਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਕੈਫੇ-ਰਾਇਲ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਸ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ੨੦-੨੦ ਮੀਲ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਮੁਰਗਾਬੀਆ ਦਾ

ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਆਪ ਵੀ ਖਾਂਦਾ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਫੇ ਲੁਆਂਦਾ।

ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਮਾਸਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਧੌਣ-ਭੰਨ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਲੰਮਾ, ਉਚਾ, ਸੁਣੱਖਾ, ਸਿਧੀ ਪਗ, ਦੌੜਨ, ਭਜਣ, ਖੇਡਣ, ਕੁਦਣ ਦਾ ਇਕ ਨੰਬਰ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਅਤੀ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਹਾਕੀ ਦੀ ਟੀਮ ਬਣਾ ਰਖੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਪਲਿਉ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੇ ਨਾਲ ਲਿਆ, ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖਰਚਾ ਆਪਣੇ ਜਿੰਮੇ ਲਿਆ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ੍ਰ. ਦਾ ਬਾਡੀ-ਗਾਰਡ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਨਾਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਫਾਜ਼ੀ ਲੈ ਅਰਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰ. ਰਾਖਸ਼ਾ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕਿਥੇ ਮਾਸ ਬਿਨਾਂ ਖਾਣ ਦਾ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਕੋਹਾਰੀ ਬਣ ਮਾਸਾ ਹਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾਸ ਛੁਡਾਣ ਲਗਾ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਸਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਜਾਨਵਰ ਵੇਖੇ, ਤਾਂ ਸ੍ਰ. ਦਾ ਦਿਲ ਦ੍ਰਵ ਉਠਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਛੁਡਵਾ ਦਿਤੇ। ਇਵੇਂ ਇਕ ਸਮੇਂ ਮਛੀਆਰੇ ਨੂੰ ਮਛੀਆਂ ਫੜਦਿਆਂ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਸਹਾਰ ਨ ਸਕਿਆ। ਮਾਛੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਕਿਨੇ ਦੀਆਂ ਮਛੀਆਂ ਵੇਚਦਾ ਏਂ? ਮਾਛੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ੧੦ ਰੁਪਏ ਕਮਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰ. ਨੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਮਾਛੀ ਨੂੰ ੧੧ ਰੁਪਏ ਦੇਦੇ। ਉਸ ਨੇ ੧੧ ਰੁਪਏ ਮਾਛੀ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਰਖੇ ਤੇ ਮਛੀਆਂ ਛੱਪੜ ਵਿੱਚ ਸੁਟਵਾਈਆਂ ਤੇ ਘਰ ਪਰਤੇ।

ਸ੍ਰ. ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਣ ਦੀ ਅਜਬ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸ੍ਰ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਇੱਕਤਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ, ਤਿੰਨ ਜ਼ਰਫੀ ਜੇੜੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਥਾਲ ਵਿੱਚ ਰਖ ਲਾਹੌਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਤੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ।

ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨਿਆਰੇ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੁਦਾਰਾ ਤੇਰੇ ਜੋੜੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰ: ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬੰਦਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਪੁਤਰ, ਕਾਰਖਾਨਿਆ ਦਾ ਮਾਲਿਕ, ਮੇਰੀ ਭੇਟਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ। ਸਿਰ ਚਕਰਾ ਗਿਆ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੀ ਗੁਨਾਹ? 'ਤੂੰ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ।' ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਘਾਉ ਕਰ ਦਿਤਾ।— 'ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਖੜੇ ਸਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤਾਂ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਬਸ ਕਪਾਟ ਖੁਲ ਗਏ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਈ। ਸਾਰਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੇਖ ਗੱਦ-ਗੱਦ ਹੋ ਪਰਤਿਆ। ਨਵਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮਾਸ ਕਬਾਬ ਦੇ ਆਰਡਰ ਕੈਸਲ, ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ-ਪੀ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਖਬਰ ਫੈਲ ਗਈ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਪੁਤਰ ਕੂਕਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹਿਫਲਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ, ਢੋਲਕੀ ਵਜਣ ਲਗੀ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਆਸਣ ਖੁਲ੍ਹਣ ਲਗੇ। ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧਮਕਾਂ ਪੈਣ ਲਗੀਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਹਰ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਫਲ, ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਜਰੂਰ। ਸ੍ਰ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਾਨ ਵੀਰ ਸੀ। ਆਏ ਗਏ ਸਾਧਾ ਦੇ ਭੋਜਨ ਪਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾ ਦਾ ਗੋੜ ਵੀ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਅਜ ਰਾਮ ਬਾਗ ਤੋਂ ਸਾਧਾ ਦੀ ਮੰਡਲੀ, ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਅਕਾਲੀ ਵੀਰ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਮਾ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆ ਫਤਿਹ ਬੁਨਾਈ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਤਾਂ ਘਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਗਹਿਮ-ਗਹਿਮ।

ਸ੍ਰ: ਜੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵੀ ਭਗਤ ਸਾਈਦਾਸ ਦੀ ਪੁਤਰੀ, ਸਾਈ ਜਵਾਹਰ ਮਲ, ਅਨਨ ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਸੁਨੱਖੀ, ਦਇਆਵਾਨ, ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬੀਬੀ ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਦਾ ਮਿਲਿਆ। ਦੰਪਤੀ ਦੀ ਲਗੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਪਸਰਨ। ਅੰਜੀਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ, ਕਿ ਮੈਂ ਉਠਾ ਦੀ ਕਤਾਰ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਵਿੱਚ ਥੀ ਲੰਘਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਨ ਲੈਣਾ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਧਨੀ ਜਨੰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਘਰ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਧਨਾਡ ਹੁੰਦਿਆ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਲੋਤ

ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਦੂਤ ਦੇਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਅਰਦਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰ: ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਕੈਟਾਗਰੀ ਵਿਚੋਂ ਸੀ।

ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਲਗ ਗਿਆ। ਅਭਿਆਸ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਸੂਰਮਾ) ਵਰਗੇ ਰਾਗੀ ਰੱਖ ਲਏ। ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਣਾ ਤੇ ਮੁੜ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਸੰਗਤਾ ਨੂੰ ਸਰਸਾਰ ਕਰਨਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ
ਵਿੱਚ ਕਲਕਤਾ ਬੰਬਈ, ਦਿਲੀ, ਪਸ਼ੌਰ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਕੀਰਤਨ
ਕਰਨਾ, ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਗਧ ਕਰਨਾ, ਜਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਕੀਰਤਨ ਦੌਰਾਨ ਮੱਥਾ
ਟਿਕਣੀ, ਓਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੌਂਪ ਆਉਣੀ।

ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਤੇ ਵੱਖ, ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਜਣ ਜਿਵੇਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ
ਧੌਣ-ਭੰਨ, ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ, ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆ, ਮਾਤਾ ਲਛਮੀ,
ਸੀਤਾ, ਮੇਤੀਆ, ਬੀਬੀ ਭੁਟਾਨੀ ਆਦਿ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਸਭ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਸ੍ਰਦਾਰ
ਦੀ ਜੇਬੋ।

ਸ੍ਰ: ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਵੇ ਜਾ ਹੋਰ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ
ਮੁਹਰੀ। ਛੋਲਦਾਰੀਆਂ ਮੇਢੇ ਤੇ ਰੱਖ-ਚੱਖ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰ
ਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵੇਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਸੱਦਾ
ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਜਿ: ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਸੈ-ਸੈ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘਾਂ
ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਟ ਦੇ ਬਸਤਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ
ਵਰਦੀਆਂ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਚੂੜੀ ਦਾਰ ਪਜਾਮੇ, ਕਲੀਦਾਰ
ਕੁਰਤੇ, ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ, ਗਲੇ ਉਨ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ।
ਸ੍ਰ: ਆਪ ਸਿਧੇ ਦਸਤਾਰੇ ਨਾਲ, ਤਿੰਨ ਢੁੱਟ ਸ਼ੁਨਹਿਰੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ
ਪਹਿਨ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ। ਸ੍ਰ: ਜੀ ਦਾ ਇਤਨਾਂ ਰਸੂਖ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ
ਦੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ ਰੂਮੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨ ਆ ਸ਼ਾਮਲ
ਹੁੰਦੇ। ਅਜਬ ਰੰਗ ਬਝਦਾ। ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ, ਸੈਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਨਾਲ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਚਾ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਡਡੀਆਂ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ
ਰੋਣਕਾਂ ਵਧਾਏ।

ਲਾਈਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਵਕਤਨ, ਫਵਕਤਨ ਨਾਰਾ ਏ ਬਜਰੰਗੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ
ਮਹਾਦੇਵ, ਨਾਰਾ ਏ ਤਕਬੀਰ, ਅਲਾ-ਹੁ-ਅਕਬਰ, ਬੋਲੇ ਸੇ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ
ਅਕਾਲ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਗੂੰਜਣਾ। ਫਿਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਗੂੰਜਦੀ, ਦਰਸ਼ਕ ਅਸ਼-ਅਸ਼

ਕਰਦੇ। ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣਾ ਤੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚਲਾਣ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੇਖਕ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਸੰਮਤ ੧੯੭੮ ਹੋਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫਰੀ ਰੇਲਾਂ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਾਹੋਰੋਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤਕ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਰਾਜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇ ਵਾਲ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆ ਧਮਕਾ ਪਾਈਆਂ। ਹੋਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਾਮ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਦੇ ਕਨਾਰੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੀਦਾਰੇ, ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਤੇ ਫਤਹ ਕੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਗ਼ੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕੀਤੇ। ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਅਨੇਕ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁਛ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਹੋਲੇ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਮਾਈਆਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤਰ ਫੂਕ ਹੋਲੀ ਮਨਾਈ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗੀ ਬਾਣਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਹੋਲੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਤੁਮ ਘਰ ਆਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ" ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ। ਇਸ ਹੋਲੇ ਦਾ ਰਸ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਾਣਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਧ ਰੱਖ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਚਾਈ-ਚਾਈ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ੨੮ ਸੈਂਚੀਆਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰ ਲੀਤੀਆਂ। ਸਵੇਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪੜ੍ਹੇ ਸਜਣ ਪਾਠ ਕਰਦੇ। ਬਾਕੀ ਮਾਈ ਭਾਈ ਸਿਮਰਨ। ਘੰਟੇ ਦੇ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਦਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਲੰਗਰ ਛਕਦੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਾਂਉਂਦੀਆਂ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਈ ਪ੍ਰਘੋਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰ ਜੱਥਾ ਲੈ ਸੰਗਤਾਂ ਸਹਿਤ ਪੁਜਦਾ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਮੁੜਦਾ।

੧੯੪੭ ਈ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਕਾਇਦੇ ਆਜ਼ਿਮ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਨਾਹ, ਪਿੰਡੀ ਆਇਆ। ਸੁਦਾਰ ਨੇ ਨਿਮੰਤਰਨ ਦਿਤਾ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈ-ਚਾਰਾ ਇਕਠਾ ਹੋਇਆ। ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਔਲਾ-ਹੁ, ਔਲਾ-ਹੁ ਦੇ ਘੁਮਕਾਰ ਉਠਣ। ਸੁਦਾਰ ਨੇ

ਆਪ ਵੀ "ਮਿਲਬੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨ ਨਾ ਸਾਕਉ" ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਕਵਾਲੀ ਕਵਾਲੀ ਨਾਲ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਕਵਾਲੀ ਦੇ ਬੋਲ ਸਨ :

ਗਲ ਸਮਝ ਲਈ ਤਾਂ ਰੋਲਾ ਕਿਆ?

ਕਾਲਾ, ਪੀਲਾ ਧੋਲਾ ਕਿਆ

ਗਲ ਸਮਝ ਲਈ ਤਾਂ ਰੋਲਾ ਕਿਆ।

ਚੌਧਰੀ ਮੋਲਾ ਬਖਸ਼ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਇਸਮਾਈਲ ਵਰਗੇ ਆਨਰੇਰੀ ਮੈਜਸਟਰੇਟ ਰੈਣਕ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਚੁਕਵਾ ਸਰਦੀਆ ਦੇ ਦਿਨੀ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਚਕਰ ਲਾਏ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਨੰਗਾ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਵਿਤਕਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਦੇ ਦੇਂਦੇ। ਤਿਵੇਂ ਦਾਨੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਾਨੀ ਪੁਤ ਸਖਾਵਤ ਦਾ ਧਨੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਵੇਰ ਇਕ ਟਰਕ ਮਾਲਕ ਦੇ ਟਰਕ ਨੂੰ ਅਗ ਲਗ ਗਈ। ਉਸ ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਉਹੀ ਪੁੰਜੀ ਸੀ। ਟਰਕ ਨੂੰ ਸੜਦਿਆ ਵੇਖ ਉਸ ਦੀਆ ਅਖਾ ਅਗੇ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਜੀਉਣ ਨਾਲੋਂ ਮਰਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿਤੀ, ਤੇ ਅਗ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਸੜਨ ਲਈ ਟਰਕ ਵਲ ਦੌੜ ਪਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਸੇਵਾਦਾਰਾ ਸਹਿਤ ਕੁਹਮਰੀ ਦੀ ਸੜਕ ਤੇ ਟਰਕ ਵਾਲੀ ਥਾ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਭਜਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜਫਾ ਮਾਰ ਕਿਹਾ, ਮਿਤਰਾ ਟਰਕ ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਸੜਿਆ ਮੇਰਾ ਸੜਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੇ। ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਦਰਸਕ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵਤਾ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤੀ ਕਿਵੇਂ ਉਤਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਲਈ ਨਾਲੇ ਦੇ ਲਾਰੇ ਪਰਬਤਾ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਖੁਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਪਲਾਟ Reserve ਕਰਦਿਤਾ ਜਿਸਦੇ ਚੌਹਾ ਕੋਨਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗਿਰਜਾ ਘਰ, ਮਸੀਤ ਤੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਖਾਕਾ ਉਲੀਕਿਆ ਸੀ, ਤਾਕਿ ਕੋਮੀ ਤਿਉਹਾਰਾ ਸਮੇਂ, ਉਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਾਝੇ ਸਮੇਲਨ ਹੋਇਆ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਮੁਹਬਤ ਵਧਾ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਆ ਜਾਵੇ।

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੰਡਾਰਾ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਨੂੰ ਘਰ ਥਾਰ ਛੱਡਣੇ ਪਏ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਵੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੇ ਵਧੀਆ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਕੋਠੀ ਛੱਡ ਛੱਡਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰਖੀਦ ਬਾਗ ਕੜੇ ਖਾ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਤੇ

ਸਰਨਾਰਥੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਰਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਗ਼ ਰਖਿਆ। 'ਵਾਦੜੀਆ ਸਜਾਦੜੀਆ ਨਿਭਣ ਸਿਰਾ ਦੇ ਨਾਲ' ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ।

ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ੧੯੫੨ ਵਿਚ ਪਾਰਲੀ ਮੈਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਸਜਣਾ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਸ੍ਰਦਾਰ Back-Ward Class ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਾਲ ਚਕਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰੀ ਜਾ ਆਸਣ ਵਛਾਇਆ। ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਪਾਰਲੀਮੈਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਸਰਧਾਂਜਲੀਆ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨਮੋਹਕ ਸ਼ਬਦ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਰੂਹ ਕਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਠੀਕ ਇਸ ਕਲਿ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਆਦਿਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੇਰੇ ਹਿਸੇ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਸ ਵਸੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਥਾਬਰ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾਇਆ।

ਸੱਚਖੰਡ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਠਿਆ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਹੀ ਯਾਦਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਗਿੱਲਾ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਟੀ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਰਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਚੱਕਰ ਲਗ ਜਾਣ ਮਗਰ ਕੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਰਬਤ ਬਣੇ ਖੜੇ ਹਨ।

ਰਾਵਲਪਿੰਡੀਉਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੋਂ ਦਿੱਲੀ, ਦਿਲੀਓਂ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਇਥੋਂ ਸਰਸੇ, ਸਰਸਿਉਂ ੧੯੫੯ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੀ ਮੁਖ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਆਪ ਏ। ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਹੀਂ, ਸਰਕਾਰੋਂ ਕੋਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲੋੜ-ਵੰਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਕਪੜਾ ਲੀੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਛਕਣ-ਛਕਾਣ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ। ਇਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕਮੇਟੀ ਏ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜ, ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ, ਸ੍ਰ. ਗਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ

ਝਬਰ, ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਰੀਵਾਲਾ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਸ. ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਅਮਰਾਸਰ, ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛੋਂ ਜੇਹੇ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਟਾਫ਼ ਮਾ. ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਮਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਮਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੂਫੀ, ਮਾ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਮਿਹਨਤੀ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ੯੦% ਤੋਂ ੧੦੦% ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ੧੯੬੪ ਵਿੱਚ ੧੧ ਲੜਕੇ ਮਿਡਲ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ। ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸ। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਗੁਣੀ ਚੜ੍ਹੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਦਸਵੀਂ ਵਿੱਚ ਲੜਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਨਤੀਜਾ ੯੫%।

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਜਦ ੧੯੫੯ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਰ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਕਾਰਨ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਕਾਫੀ ਦੁਸ਼ਤ ਸੀ। ਸੋ ਵਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਅਰਦਾਸੇ ਸੋਧੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਿਆ। ਚੋਪਾਸੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਈ। ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲੇ।

ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ੫, ੨੦੧੬ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਂ ਗਏ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਭਾਰੀ ਬਦਲ ਛਾ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਉਪਰੰਤ ਆਕਾਸ਼ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ, ਕਾਗ੍ਰੇਸ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਅਕਾਲੀ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸੀਏ, ਨਿਹੰਗ, ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ, ਰਾਧੇਸਵਾਮੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ, ਸ੍ਰ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਮ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਆਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਾਲਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੇ ਰਸਨਾ ਤੇ ਚੁਅਖਰੇ ਦਾ ਸਿਮਰਨ।

ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਚੁੱਕ ਚੁਕਾਈ ਤੇ ਕੋਈ ੫੦ ਮੁੱਕਦਮੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ਼ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਭਗਉਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਾਲੇ

ਬਦਲ ਪਤਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਕੂਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖਾਤਰ ਕਾਰਵਾਈ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਸਟਾਫ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਗਰ ਤੇ ਅਮਰਾਸਰ ਸਕੂਲ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਮਰਾਸਰ ਪਰਾਈਮਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਮਿਡਲ ਤੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚਾਲੂ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦਾ ਭਾਰ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਵਧਿਆ। ਪਰ ਸਕੂਲਾਂ ੯੦% ਤੋਂ ੧੦੦% ਤਕ ਨਤੀਜੇ ਦੱਸੇ।

ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਬਲਾਕ ਲੈਵਲ ਤਕ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਹਾਕੀ, ਫੁਟਬਾਲ, ਵਾਲੀਬਾਲ, ਕਬੱਡੀ, ਰੱਸਾਕਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਛਾਲਾ ਤੇ ਦੌੜਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੁੰਦੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦੇ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਤੇ ਐਥਲੀਟ ਹਰ ਈਵੈਂਟ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਜਿਥੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਨ ਹਿਤ ਇਨਾਮ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਉਥੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਮਿਹਰ ਭਰੇ ਹੱਥ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਤੇ ਸਕੂਲ ਸਟਾਫ ਦੀ ਮਿਲ-ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਸਨ।

ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ੧੯੬੯ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਪਰੰਤੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਜ਼ਦਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਮੈਨੇਜਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕੀ ਮਾ: ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦਾ ਨਿਰੀਖਸ਼ਣ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚੰਗਾ ਜਚਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਾਤਾਰਾਮ ਡੀ.ਈ.ਓ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਡੀ.ਈ.ਓ. ਹਿਸਾਰ, ਚੌਧਰੀ ਬੀਸੀਲਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਮਾਤੂ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸਦਾ ਸਾਬਾਸ਼ ਦਿਤੀ।

ਸੰਨ ੧੯੭੭ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਹੋਇਆ। ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸਭਾਉ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਈ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤਹਿਵੀਲ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਬਹਾਨਾ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਇਥੇ

ਹਰੀਜਨ ਬੱਚਿਆ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਪਰ ਪੱਲੇ ਹੋਵੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਨੱਚ। ਕਈ ਸੀਆਈਡੀ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਏ ਤੇ ਪੁਣ ਛਾਣ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਲੱਭਾ, ਸਭ ਝਖਾ ਮਾਰ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਕੀ ਨਾਲ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆ ਰੀਝਾ ਪੂਰੀਆ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹਾਕੀ ਦੀ ਟੀਮ ਬਣਾਈ। ਉਸਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ। ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ, ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਕੋਚ ਮੋਹਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੂਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਬਚਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ। ਇਸ ਟੀਮ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਾਤਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਖਰਾ ਸਟਾਫ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਟੀਮ ਨੇ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ। ਇਸ ਟੀਮ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮਿਨੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ੧੯੭੯ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ ੧੯੭੯-੮੦ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਚੈਂਪੀਅਨ ਦੀ ਮੱਲ ਮਾਰੀ। ੧੯੮੦ ਜੂਨੀਅਰ ਨਹਿਰੂ ਹਾਕੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿਚ ਢਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਸਾਝੇ ਜੇਤੂ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਪੰਚਾਇਤ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਹੋਲਾ ਕਮੇਟੀ ਰਾਣੀਆ ਨੇ ਇਸ ਟੀਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਤਿਕਾਰਿਆ। ੧੯੮੨ ਵਿਚ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ, ਦਸਵੀ ਪਾਸ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਟੀਮ ਕਲਬ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਸੀਮੇਲਨ ਸਮੇਂ ੧੦੧/- ਨਕਦ, ਗੁਟਕਾ, ਮਾਲਾ ਤੇ ਇਕ ਦਸਤਾਰ ਬਖਸ਼ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸਕੂਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੋਕਿਆ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਹਿਤ ੧੯੬੪ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੁਖ ਸੇਵਾ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਲਗਾਤਾਰ ੯ ਸਾਲ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਜਥੇ ਦੀ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਾਰਨ ਐਨਸੀਸੀ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਕੈਡਿਟ ਨੂੰ ਕੰਮ

ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਸੇ ਜਥੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਅਰੰਭੇ। ਜਿਹੜੇ ਮੁੜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਥਾਨ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ੧੯੮੨ ਵਿਚ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਆਰਡਰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ। ਪਰ ਇਹ ਜਤਨ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤੇ ਅੰਤ ਇਹ ਸਥਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਮਾ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਘਿਉ ਮਰਚੈਂਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਨੇ, ਮਨੇ ਤੇ ਧਨੇ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਚੁਕਦੇ ਤੇ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਫਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੀ ਕਟਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਟੀਮ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਦੂਜਿਆ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆ ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਦਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਡਾ. ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਸਿਖ ਪ੍ਰੇਅਰਜ਼ (Sikh Prayers)। ਜਿਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਡਾ. ਰਾਧਾ ਕਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਇਹ ਫਿਕਰਾ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਸੌਂਪੀ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲੰਘੀਆਂ ਤਾਂ All India Namdhari vidyak Jatha ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖਪਾਤੀ ਵਿਚਾਰਾ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਬਿਉਰੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਰੱਦ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਚਿਖਾ ਵਲ ਗਏ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਿਖਾ ਵਲ ਪਿਠ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਡੀ ਸ਼ੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ।

ਡਾ: ਰਾਧਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ੧੫.੨.੬੬ ਨੂੰ, ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਘੋਖ ਕਰਾਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਦੀ ਸਾਲ ਭਰ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੁੜ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ। ਜਿਸਦਾ ਉਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਆਰ. ਗੁਪਤਾ ਵਲੋਂ ੨੫.੧.੬੭ ਨੂੰ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਹ ਢਿੱਲੀ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਪਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਨਾ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਡਾ: ਜ਼ਾਕਿਰ ਹੁਸੈਨ ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਲੋਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਬਾਰੇ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਤੇ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤੀ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਕਾਪੀ ੨੬.੨.੬੭ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਕਹੇ, ਮੈਂ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਨਕਲ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ Brief Account of Sikhs ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ੧੯੨੯ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਗ੍ਰੇਸ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ, ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਝੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਕਾਨਫ਼ੈਂਸ ਰਚਾ ਕੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਕਾਗ੍ਰੇਸ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ੨੮.੩.੧੯੭੮ ਨੂੰ ਰੋਪਲਾ ਜਿਹਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਧੰਨਵਾਦ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਖਿਆ, ਜਦ ਵੀ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਨੁਕਤੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਲਿਖਾਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੁਸਤਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ।

ਸ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰੀ ਵਾਲਾ ੧੯੭੧ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਮੇਰੇ ਡੇ ਹੋਈ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਰਾਈਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਅਰੰਭੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੇ ਮੁਖਤਾਰ ਨਾਮਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਰਾਈਆ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਪਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਚਲਦੇ ਰਹੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਰਜ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਦੱਸਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਚਸਕਾ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੧੯੨੫ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਸਾਗਲੇ (ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਵਧੇਰੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੂਬਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨਹਿਰ ਕਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਏ ਇਖਤਿਆਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, "ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਾਗਾ।" ਉਹ ਇਛਾ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਭਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹੋਰ ਲਿਖਣ ਕਾਰਜ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਹਿਤ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਕਲਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਾਸਤੇ ਬਾਲ ਸਿਖਿਆ, ਵਿਦਿਅਕ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ, ਬਾਈਕਾਟ, ਮੌਜੀ ਠਾਕੁਰ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਖੀਆਂ, ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ, ਚਮਤਕਾਰੇ, ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨ, ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਚਮਤਕਾਰੇ, ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।) ਮਾਤਾਵਾਂ, ਤੋਪਾ ਗਰਜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੂਕੇ ਵਧਦੇ ਗਏ, ਬੇਅੰਤ ਲੀਲਾ, ਰਤਨ ਮਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਨ, **LORD OF VIRTUES** ਅਤੇ **ENLIGHTNERS EVERGREEN** ਹਨ।

ਕੋਡੀਓ ਰਤਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ। ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ।
ਸੰਗਤਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰ ਘਰਾ ਨੂੰ ਮੁੜੀਆ।
ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੈਪ ਵਲ ਪੈਰ ਵਧਾਏ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਵਧਾਈਆ ਵਧਾਈਆ ਹੋਣ
ਲਗ ਪਈਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਉਪਰ ਵਧਾਈਆ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।
ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਭਾਰ ਨਾਲ ਦਬਿਆ ਗਿਆ। ਚੁਕਿਆ ਨ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ
ਸੁਰਤ ਇਕ ਦਮ ਉਡਾਰੀ ਭਰੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਜਾ ਟਿਕੀ। ਮਨ ਅੰਦਰ ਉਹਦੀਆ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਚਣ ਜੋਖਣ ਲਗਾ। ਕਿਤਨਾ
ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪਾਵਨ ਹਿਰਦਾ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ।
ਕੋਈ ਤਰਾਜ਼ੂ ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਗਜ਼ ਮਾਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਭਗਤ
ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗਮਾਰੂ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਿਆ ਹੈ -

ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ।

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛੜ ਧਰੈ। (੧) ਰਹਾਉ

ਜਾਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ ਤਾ ਪਰ ਤੁਹੀ ਢਰੈ।

ਨੀਚਹੁ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ। (੧)

ਨਾਮਦੇਵ, ਕਬੀਰ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਸਧਨਾਂ, ਸੈਨੁ ਤਰੈ।

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ।

ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਵਹਿਣ ਲਗਾ ਲੰਮਾ ਚੋੜਾ ਹੋਵਣ। ਪਿਛਾ ਵਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀ।
ਜਰਾ ਵਧੇਰੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਤਕਿਆ। ਲਗਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਨ।
ਇਕ ਚੁਕਿਆ, ਦੂਜਾ ਪਰਤਿਆ, ਤੀਜੇ ਤੇ ਨਜਰ ਦੌੜਾਈ। ਸਭ ਇਕ ਦੂਏ ਨਾਲੋਂ
ਵੱਧ ਲਿਸਕਾਰੇ ਮਾਰਨ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਸੇ ਤੁਲ, ਜਿਵੇਂ
ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਏ ਹਨ

ਘਨਹਰ ਬੁੰਦ ਬਸੁਅ ਰੋਮਾਵਨਿ ਕੁਸਮ ਬਸੰਤ ਗਨੰਤ ਨ ਆਵੈ।
 ਰਵਿ ਸਸਿ ਕਿਰਣਿ ਉਦਰੁ ਸਾਗਰ ਕੇ ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਅੰਤੁ ਕੇ ਪਾਵੈ।
 ਰੁਦ੍ਧ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਕਥਿ ਜਨ ਭੱਲ ਉਨਹ ਜੋ ਗਾਵੈ।
 ਭਲੇ ਅਮਰ ਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੇਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ।

ਜਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਿਆ-ਪਲਟਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਜ਼ਰੀ ਆਈ ਸ਼ਵਰੀ। ਜਾਮਾ ਲੀਰੇ ਲੀਰ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਝਾੜੂ, ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਕਰੀ। ਪਰ ਦਿਲ ਲਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਲ। ਅਤਿ ਗੂੜ੍ਹਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਗੁੜ੍ਹਚਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਉਸਤੇ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕ, ਖੁਸਬੋਈ-ਖੁਸਬੋਈ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਰਿਸੀਆ ਮੁਨੀਆ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ ਪਾਣ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਨ ਹੋਇਆ, ਉਹੋ ਜਲ ਗਰੀਬ ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਛੂਹਣ ਨਾਲ ਕੰਗੂ ਹੋ ਨਿਤਰਿਆ। ਅਗ੍ਰਾ ਪੈਰ ਪੁੱਟੇ ਤਾਂ ਬਿਦਰ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਨਜ਼ਰੀ ਆਈ, ਜਿਸਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਗਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਉਂ ਖਿਚਿਆ ਹੈ -

ਬਸਤਾਂ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ, ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ।

ਜਾਤਿ ਨ, ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੇ, ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ।

ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ, ਧਨ ਰੂਪ ਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ।

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਸਿਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ।

ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲਾ ਦੇ ਮਾਲਿਕ, ਸਾਵਲ ਸੁੰਦਰ ਰਾਮੱਯਾ ਨੇ ਦਰਯੋਧਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆ ਤਿਆਗ, ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਬੱਧੇ ਜਾ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤੇ ਕੇਲੇ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀਆ ਦੇ ਛੱਤੀ ਪਕਵਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ।

ਸੁਦਾਮਾ ਕਿਹੜੇ ਬਾਗ ਦੀ ਮੂਲੀ ਸੀ ? ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਝਿੜਕਾਂ ਖਾ ਖਾ ਹਡੀਆਂ ਦੀ ਮੱਠ ਬਣਿਆ, ਡਰਦਾ ਡਰਦਾ ਜਾ ਵੜਿਆ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਦਰਬਾਰ। ਫਟੀ ਧੋਤੀ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀ ਵੇਖ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਆ ਸਿੰਘਾਸਨ। ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਦਰਬਾਰੀ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰ। ਗ੍ਰੀਬ ਪਰਵਰ ਪੈਰ ਧੋਣ ਲਗ ਪਇਆ ਗ੍ਰੀਬੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ, ਜਿਸਤੋਂ ਪ੍ਰਛਾਵਾ ਵੀ ਡਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਤੰਦਲਾ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਰਿਆ, ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆ ਉਸਾਰ ਕੇ।

ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਕੋਈ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਬੇਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭੱਜ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ

ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ।

ਖਿਨ ਮਹਿ ਨੀਰ ਕੀਟ ਕੇਉਰਾਜ

ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਵੱਡਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ।

ਅਤਿ ਉਚਾ ਤਾਕਾ ਦਰਬਾਰਾ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰਾਵਾਰਾ।

ਇਥੋਂ ਪਰਮ ਸੁਖ, ਇਥੋਂ ਕੰਗਲਿਆ ਨੂੰ ਬਾਦਸਾਹੀਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਪਰੰ-ਅਪਾਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਝਾੜੂ ਦਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਚਾਕਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆ ਦੀ ਲਿੱਦ ਸੁਟੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਖਰਕਣਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੀਆਂ ਅੱਪੱਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਰੇ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਚੁਕੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਸਾਹੀਵਾਲ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਦੇਧਲ ਗਊਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਫੁਲ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਕੰਬੋਆ ਤੇ ਸੈਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬਾ ਦੇ ਨਵਾਬ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾ ਨਿਵਾਜਿਆ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਵੇਂ ਗੁਰ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਉੜਿਆ-ਬੁੜਿਆ ਨੂੰ। ਉਹ ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਕਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਾਚਾਰੀਆ ਬਣਾ ਪੋਣ ਉਡਾਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮੇ ਖਿਦੇ ਖੂੰਡੀ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਪਰਚਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਕੀ ਦੇ ਸਾਹੀ ਦੰਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਓ-ਦਾਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲਾ ਅੱਖਰ ਭੈਸ ਬਰਾਬਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਭਲਾਸ਼ੀ ਬਣਾ ਮਾਸਟਰੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗੱਢੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬ ਪਰਵਰੀ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਾਵਤ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਤਮ ਤੇ ਰਾਜੇ ਹਰੀਸ਼ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ।

ਇਹ ਤੁੱਠ ਪਏ ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਪ੍ਰੇਇਆ। 'ਪੰਥ ਰਤਨ' ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਯੋਗ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਅਨ-ਅੰਤ ਗੁਣ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਦ ਆਪਣੇ ਵਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਨਸਾਹ ਮੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਔਗਣ ਤੇ ਰੀਝ ਪਏ ਕਿ ਰਹਿਮਤਾ

ਦੀਆ ਛੱਲਾਂ ਉਠ ਖਲੋਤੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ 'ਪੰਥ ਰਤਨ' ਖਿਤਾਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ।

ਕਰਮ ਨ ਜਾਣਾ, ਧਰਮ ਨ ਜਾਣਾ, ਲੋਭੀ, ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ।

ਨਾਮ ਪਰਿਉ ਭਗਤੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ, ਇਹ ਰਾਖੁਹ ਪੈਜ ਤੁਮਾਰੀ।

ਮੈਂ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਅਧੂਰਾ, ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਸੇਵਕ, ਨਹਾਨ ਪਾਨ, ਰਹਿਤ ਨ ਬਹਿਤ; ਨਾਮ ਨ ਬਾਣੀ, ਕਰਮ ਨ ਧਰਮ; ਔਗਣ ਨੱਕੋ ਨੱਕ; ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਉਰਾ, ਖਾਲਮ-ਖਾਲੀ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ਉਹ ਨਿਬਾਇਆ ਦਾ ਥਾਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ, ਨਿਓਟਿਆ ਦੀ ਓਟ, ਨਿਆਸਰਿਆ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਸਾਗਧਾਰੀਆ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਵਾਲਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟੀ ਕੋਡੀ ਨੂੰ ਚਿਕੜ ਚੋਂ ਚੁਕ ਪੰਥ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। "ਚਿੱਕੜ ਭਿੱਜੀਆਂ ਨੂੰ ਲਏ ਗਲ ਲਾ" ਇਥੇ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹਾਰ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਬਾਬਾ ਜੀਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੈਨਸ਼ਨ

ਕਈ ਸੱਜਣ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਇਤਨੀ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਕਿੰਨੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੱਗੀ ਏ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਣ ਮੈਂ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਦਾ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਵਾਂ।

ਜਦ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਝਾਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਾਂ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ੪੦ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਿਹਾ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਾਂ ਲੰਗਰੋਂ ਹੀ ਛਕਦਾ ਰਿਹਾ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਕੀ?

ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਸਤਿਜੁਗ ਸੰਭਾਲੇ ਤਾਂ "ਸਤਿਬਚਨ।" ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਬੱਚੇ ਖੜ੍ਹਾਓ "ਤਾਂ ਜੋ ਆਗਿਆ।" ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਦਿਆਲੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ, "ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ" ਮੁੜ ਹੋਰ ਕੀ? ਪਰ ਜੇ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਪਾ ਤੇਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਅਦਨਾਂ ਗੁਲਾਮ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬੋਂ ਬਾਹਰੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੁਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਹਦਾ ਬਾਨੂਣੂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਗਏ ਸਨ ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਹਦੀ ਕਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਢ ਦਿਤੀ।

ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ 'ਚ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਸੁਰਖਿਅਤ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਕਿ ਜਦ ੪੫-੪੬ ਵਿੱਚ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰ ਦੇਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਕਿ

ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਲਿਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਿਆ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਦੋ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਕੀ ਮੈਟ੍ਰਿਕ, ਕੀ ਗਿਆਨੀ, ਕੀ ਬੀ ਏ। ਜਦ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਚਾਨਸਲਰ ਆ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਫੜ ਫੜ ਉਚਾਈਆਂ ਵਲ ਖਿਚਣਾ। ਬਸ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਝਨਾਉਂ, ਮਹੀਵਾਲ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ। ਬੀ ਏ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਮੇਂ ਦੀਦਾਰੇ ਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਅਧਵਾਟੇ ਡੁੱਬੀ।

ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਗ੍ਰੀਬ ਨਵਾਜ਼ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਕੋਠੀ ਦੇ ਇਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪੁਸ਼ਪ ਵਰਸਾ ਕਰਕੇ ਕੋਠੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਕਾਕਾ! ਕੋਈ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਫਲ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਹ" ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤੇ ਮੋਟੇ ਤੇ ਸਿੱਠੇ ਸਵਾਦੀ ਅਮਰੂਦ ਲਿਆ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਦਿਤੀ। ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਾਇਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਏ।" ਉਸ ਸਾਲ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ। "ਅੱਜ ਸਿਹਰਾ ਦੇ ਸਾਈ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨਮੋਹਣ ਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਮੇਜ਼ਾ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਦਿਆਲਤਾ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕਰਾ। ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟਾ। ਕਿਸੇ ਮੋਰਚੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਡ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਤੀ। ਜੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਸੌਂਪਿਆ ਤਾਂ ਬੋਰਡ ਅਥਵਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ੯੦% ਤੋਂ ੧੦੦% ਤਕ, ਜੇ ਹਾਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲਾਇਆ ਤਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਈਆਂ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁੱਟ ਗਏ। ਤਿਵੇਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਿਰੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਹ ਵਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ! ਅਥਾਹ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾ ਹਨ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਦੱਸਾ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੯੪੭ ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਚੋਂ ਇਉਂ ਕਢਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ ਚੋਂ ਵਾਲ; ਜੇ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਿਵਾਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮੁੰਦਰ ਮੰਥਨ ਸਮੇਂ। ਮੁੜ ੧੯੮੪ ਦੇ ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਪਰਲੋ ਤੋਂ। ਹਨੇਰ ਸਾਈ ਦੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਧੀ ਦੇ ਅੰਗ ਰਖਸ਼ਕਾਂ ਵਸਾਹ ਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦਾ ਦਾ ਨਿਮਕ ਖਾਧਾ ਉਸਨੂੰ ਚਿਟੇ ਦਿਨ ਛਾਨਣੀ ਛਾਨਣੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦਾ

ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਕਾਸ ਨੂੰ ਕਾਲੀਆ ਘਟਾਵਾ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੀਨ ਧਰਮ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਮੋਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲੇ ਗੰਡਿਆ ਨੇ ਬੇਗੁਨਾਹ, ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਬੁਰਝਾ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੁਢਿਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਖਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਸੀਆ ਵਾਰੂੰ ਕਹਿਆ। ਪਹਿਲਾ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ, ਮੁੜ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਰਲੋਂ ਵਿਖੇ ਵੀ ਤੱਤੀ ਵਾ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਮ ਨਗਰ ਦੇ ਮਹਲੇ ਦਾਰਾ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ੨੪ ਘੰਟੇ ਪਾਸਬਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਕਰਫਿਊ ਲਗੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਦੁਧ, ਸਬਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜ ਦੀ ਵਸਤੂ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੀ ਕਿਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ।

ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਦੀ। ਗੁੱਲੀ, ਜੁੱਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਰਿੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੁੱਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਹਿਨਸਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਤਾਂ ਚਲ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਮੇਂ ਇਥੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਟਿਆਲੇ, ਸਿਰਸੇ ਆਦਿ ਰਿਹਾ ਈ ਹਾ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆ ਉਹੋ ਉਲਾਰ ਆਇਆ। ਦਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਦਲਾਲ ਆਇਆ ਤੇ ੩੨੫ ਗਜ਼ ਦਾ ਪਲਾਟ ੨੨/- ਗਜ਼ ਦੇ ਭਾ। ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਦਾ ਈ ਸੇਵਕ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਆਪੇ ਈ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਅਜੇ ਬਿਆਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਦਲਾਲ, ਚੁਨੀ ਲਾਲ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਆਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਜਗ੍ਹਾ ਉਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾ ਦਲਾਲ ਦਸ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੁਲ ੧੪/- ਰੁਪਏ ਗਜ਼। ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਸਪੂਲੀਏ ਸਿਰ ਚੁਕਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਾ ਚਾਰ ਸੌ ਵੀਹ ਦਾ ਏ, ਕਿਤੇ ਠੱਗੀ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹਨੀ ਦਿਨੀ ਨਾਗਪਾਲ ਚਲਦਾ ਪੁਰਜਾ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਥਾਂ ਦਾ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਨ ਪੁਛੋ। ਇਸ ਮੁਹਲੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਨੰਬਰ ਅਪਰੂਵਡ ਹੈ, ਢਿਲ ਨ ਕਰੋ। ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਪਲਾਟ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਵਾਏ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।

ਮੁੜ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਨ ਕਾਨਟੈਕਟਰ ਆ ਬਾਂਹ ਫੜੀ। ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਮਾਹੋਲ ਬਦਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਵਪਾਰੀ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਘਰ ਆ ਆ ਦੇ ਗਏ। ਬਲੈਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੀ ਸੀਮੈਂਟ, ਕੀ ਇੱਟਾਂ। ਜਿੰਨੀ ਲੋੜ ਉਨੀਆਂ ਟਰੀਆਂ, ਆਉਣ। ਤਰਲੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੇ ਪਏ। ਪਾਤਸਾਹ ਨੇ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਖੜਾ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਪਵਿਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮਕਾਨ ਕਾਹਦਾ ਏ ਮਿੰਨੀ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਭਵਨ : ਖੁਲੇ ਕਮਰੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਿਹੜਾ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਮਿੰਨੀ ਪਾਰਕ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਫੁਲਦਾਰ ਬੂਟੇ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਹਾਰਨ ਹੋਕਾਂ ਲਾਏ ਹਨ।

ਹੋਰ ਸੁਣੋ : ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਪੁੱਤ, ਧੀਆ, ਪੋਤਰੇ, ਦੇਹਤਰੇ, ਸਭ ਥਾਉਂ ਥਾਈ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁੜ ਨਹੀਂ। ਬੰਗਲੇ, ਕਾਰਾਂ, ਫਰਿਜ਼ ਟੀਵੀ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਦੇਵੇਂ ਜੀਅ ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ। ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਏ।

ਜਦ ਰਾਮ ਨਗਰ ਦਾ ਪਲਾਟ ਖਰੀਦਿਆ ਤਾਂ ਲਾਗੇ ਹੀ ੫੦ ਗਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਟੋਟਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। (ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ।) ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਨਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮਿਟੀ ਦੀ ਮੁਠ ਵਿਚ ਕੋੜੀਆਂ ਬੀਜੀਆਂ ਸਨ, ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਝੜਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀ ਨੀਦਰੇ ਸੋਢੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਨੀਦਰੇ ਉੱਠਦੇ ਹਾਂ।

ਵਰਤਿਆ, ਡਿੱਠਾ, ਸੁਣਿਆਂ

ਇੱਕਤੀ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੮੪ ਕਹਿਰਾ ਦਾ ਦਿਨ ਚੜਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਧੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਛਾਨਣੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਸਫਦਰ ਜੰਗ ਦਾਖਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਬਚਣਾ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਤਾਂ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਹੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਖਾਤਰ ਪੂਰਾ ਘੋਲ ਕੀਤਾ, ਮਗਰ ਸਫਲ ਨ ਹੋਏ। ਅਤੇ ਉਨਾ ਪੰਜ ਵਜੇ ਮਿਰਤਕ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਸੋਗ ਵਿੱਚ ਡੁਬ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲੀ ਮੰਰਾਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੌਰਾ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ।

ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਵਜਣ ਦੀ ਖਬਰ ਨਿਕਲਣ ਸਾਰ, ਉਨਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਪਤਾਲ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸਭ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਤੇ ਅਥਰੂ ਕੇਰਦੇ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਯੁਵਕ ਵਰਗ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ। ਬਾਵਜੂਦ ਸਮਝਾਣ ਬੁਝਾਣ ਕੁਝਕੁ ਵਲੋਂ, ਖੂਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਖੂਨ, ਨਾਲ ਹਵਾ ਗਰਮ ਹੋ ਗਈ। ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਗੱਦਾਰ ਤੇ ਵਸਾਹ-ਘਾਤੀ ਬਨ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਲਾ ਬੇਗੁਨਾਹ ਤੇ ਬੇਕਸੂਰਿਆ ਤੇ ਡਿਗਾ। ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇਵੇ। ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਚਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨ ਹਿੰਦੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨ ਸਿੱਖ ਤੇ ਨ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁੰਡਾ-ਪਨ ਸਾੜਫੂਕ, ਮਾਰ ਧਾੜ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਿਖਾਂ, ਦੇ ਦਿਲ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰਕੂ ਪੂਣੇ ਦੇ ਜਨੂੰਨ ਨੇ ਸਭ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ

ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਮੋਤੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਦੋਪਹਿਰੀ ਕੁਝ ਸੋਗੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ੀਆ ਜਲੂਸ ਕਢੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਲਬੀ ਲੁੱਚੇ ਲਫੰਗੇ ਵੀ ਰਲ ਗਏ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹ ਅੱਗੇ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆ ਦਾੜੀ ਕੇਸਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾਨਾਂ ਬਨਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨ ਵੇਖਿਆ, ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ੀ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਇਹ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ (ਨਰਕਾਧਾਰੀਆ) ਨਰਕਾਰੀ ਜਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀਆ ਹੈ, ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਰਗੜਾ ਚਾੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਲੁਟਿਆ ਤੇ ਫੁਕਿਆ। ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੀ ਸਿਗ੍ਰਟਾਂ ਵੀ ਲਾਈਆਂ। ਹਤਿਆਰੇ ਤਾਂ ਚੇਡਾਲ ਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾੜੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲਭਿਆ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਸਾ ਹਾਰੀ ਸਹਿਆ ਨੂੰ ਲਭਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕੋਹਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਸਾਈ ਸੂਰ ਦਾ ਢਿਡ ਪਾੜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾੜੇ, ਲੱਤਾਂ ਭੰਨੀਆਂ, ਮੁੜ ਪਟਰੋਲ ਪਾ ਫੁਕ ਸੁਟਿਆ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਸਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਘੁਮਾਇਆ। ਕਈ ਘਟ ਅਕਲਾ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫੁਕ ਸੁਟਿਆ। ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇ ਗੁਨਾਹ ਮੋਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬੱਚੇ ਯਤੀਮ ਹੋ ਗਏ, ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਥੀਤੇ ਬਰਸਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆ ਫਿਰਕੂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ, ਸੇ ਦੁਖ ਕੈਸਾ ਪਾਵਹਿ। ਇਸ ਕਾਲੀ ਬੇਲੀ ਡਰਾਉਣੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਲਿਸਕਾਰੇ ਵਜੇ। ਮੇਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਵਾਜ਼ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਖਾਤਰ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ, ਇਸ ਤੂਫਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਨਹੀਂ ਲਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਬੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਉਂ ਬਚਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਨੂੰ ਹੇਲਕਾ ਦੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚੋਂ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਈ ਸਾਹਬੇ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਕਨਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ।

ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਕਿਸ਼ਨ ਨਗਰ ਨਵਾਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੂ ਗੈਰ-ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਮੋਮਨ, ਕਾਗ਼ਜ਼ੀ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਨ-ਸੰਘੀ ਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜਦੇ ਤਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਹੱਲੇ ਤਾਂ ਲੰਘ ਗਏ, ਪਰ ਜਦ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਾਂ ਪਾਗਲ ਹੜ ਠਲਿਆ ਨ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਾਰਾਂ ਫੂਕੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇਰੀ, ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿੰਗ ਲੀਡਰ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ, ਹੁਣ ਬਚਾਵ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਵੀਹ ਫੁਟ ਉਚੀ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਇਓ ਉਤਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਵੇਰ ਬਾਜੀਗਰ ਛਾਲਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਫੜੀਆਂ, ਮੰਜੇ ਡਾਹੇ, ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਲੜਾਂ ਫੜੀਆਂ ਬਾਹਰ ਫੜੀਆਂ, ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰੀ ਰਾਤ ਪਨਾਹ ਦਿਤੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੂਜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ, ਸਭ ਥਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਾਜ ਰਖੀ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਭੁਰਿਆ। ਲਖਾ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾ ਮਾਲ ਸੜ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਇਜ਼ਤ ਆਬਰੂ ਨਾਲ ਬਚੇ ਰਹੇ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਡਾਲਟਨ ਗੰਜ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਮੁਜੱਫਰ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗੇ, ਗੁੰਡਿਆ ਸਾਰੀ ਗਡੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਟ ਗਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਬਜਾਏ ਡਾਲਟਨ ਗੰਜ ਰਾਹੀਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਓਥੇ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ! ਹਸਪਤਾਲ ਗਇਆ ਓਥੇ ਨ ਰੋਸਨੀ ਨ ਦਵਾਈਆ। ਅੰਤ ਉਸ ਸ੍ਰ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜਸਟੇਰਟ ਦੇ ਘਰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਜਿੰਨਾ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੜਾਂ ਤੇ ਹਲਾ ਬੇਲ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾ ਪਾਸੋਂ ਅੱਗ ਓਥੇ ਸੁਟਵਾਈ ਜਿੱਥੇ ਗਿੱਲੇ ਤਖਤੇ ਪਏ ਸਨ। ਗ੍ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਆਪ ਸਹਾਈ ਹੋਏ। ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੂਨੀ ਦਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਏ ਪਰ ਵਾਹ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਕਢਵਾਇਆ ਕਿ "ਭਰਾਵੇ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸਾਡਾ ਹੈ, ਸੂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਲ ਨ ਝਾਕੋ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਮਾਕੂਲ ਹਰਕਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਲੂਨੀ ਨੂੰ ਫੂਕ ਦਿਆਂਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਵਨ ਦੀ ਲੰਕਾ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ

ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਪਟਰੋਲ ਸੁਟ ਔਗ ਲਾਈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭਿਣਕ ਪਈ। ਉਹ ਉਠ ਨੱਸੇ ਤੇ ਜਾਦੇ-ਜਾਦੇ ਇਕ ਸਵਾਹ ਦੀ ਬੇਰੀ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਸੁਟ ਗਏ। ਔਗ ਆਪੇ ਬਜ਼ ਗਈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਬਾਦਰਾ ਵਾਲੀ ਖੂਹੀ, ਇਹ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਗਡੀ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇੱਕ ਬਾਬੂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵਸੇ। ਉਸ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ। ਸੈਕੜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਰਧਾਲੂਆ ਖਾਤਰ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਗ੍ਹਤੇ ਕਟੇ, ਪਹਿਰੇ ਦਿਤੇ, ਛਵੀਆ ਗੰਡਾਸੀਆ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾ ਪਾਈਆ, ਕਈਆ ਦੇ ਮਨਾ ਵਿੱਚ ਵਸ ਜਾ ਕਈ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ।

੧੯੯੯ ਰਾਮ ਨਗਰ, ਦਿਲੀ, ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸੱਠ ਸ੍ਰੀਰ ਵਸਦੇ ਹਨ ਇਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਹਲੇਦਾਰਾ ਕਈ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਚਰਨ ਪਾਦਿਆ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਮੁਹਲੇ ਵਾਲੇ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਸਨ ਕਿ ਅਸਮਾਨੀ ਗੋਲਿਆ ਸਮੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਿਮਾਣਿਆ ਖਾਤਰ, ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਝਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਪਲ ਪਲ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ। ਲੋੜ ਸਮੇ ਦੁਧ, ਸਬਜੀ ਆਟਾ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆ।

ਇਹ ਗਲਾ ਨਿਰੀਆ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਗੌਰਬੀਆ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਤ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਿਖਣੀ, ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਰੂ ਹੱਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵਖਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ (ਮਹਿਲ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਨੂੰ ਵਖਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਤੀ ਪਈ ਸੀ। ਸਤਿਆ ਖੜ ਖੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਗਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਦਿਆਂ ਕੁਝ ਬਦਮਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਆਏ। ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਈ, ਚਰਨਜੀਤ ਵੇ ਚਰਨਜੀਤ ! ਬਾਹਰ ਨ ਨਿਕਲਿਉ, ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਚੋਰ ਹਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਹਫੜੇ ਦਫੜੀ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਸ੍ਰੀਰ' ਨੂੰ ਇਕ ਹੱਥ ਵਜਦਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਛਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਰਾਡੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ, ਤੂੰ ਘਬਰਾਈ ਕਿਓਂ ਹੋਈ ਏ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹਿਆ ਹਾਂ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸੜਕ ਤੇ ਰੇਲੀ ਪੈ ਗਈ। ਮਿਲਟਰੀ ਆ ਗਈ,

ਮਿਲਟਰੀ ਆ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਾਇਆ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਵਾਲਿਆ ਆ ਦਬੋਚਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਲੈ ਗਏ। ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਗੋਲ ਪਗੜੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਾਉ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਰਖਿਆ। ਸਾਡੀਆਂ ਕੈਚੀਆਂ, ਕਤੀਰੇ, ਤੇ ਚਾਬੀਆਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ। ਉਸ ਪੱਗ ਵਾਲੇ ਸੂਦਾਰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਮੇਰੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੰਤਰ ਹਕੀਰ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ-ਸੈ-ਅੱਠਾਂ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਗੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਥਿਆਰ ਨਕਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਉ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਲੀ ਖੋਲੇਗਾ। ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਚਰਨਜੀਤ ਫੌਜੀਆ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਿਆ। ਫੌਜੀਆ ਕਹਿਆ, ਲਉ । ਔਹ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ਾ ਕਹਿਆ, ਜੀ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਬੜਾ ਨੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਵਲ ਝਾਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਖਾਕੀ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਨੂਰੀ ਸੀ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅੱਜ ਹਰ ਤਰਾਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ। ਕਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਲ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਲੰਮੀ ਹੋਵੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਨੀਦਰੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਨੀਦਰੇ ਜਾਗਦਾ ਹਾਂ। ਮਨਮੋਹਣ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਆਪਣੀ ਬਾਏ। ਦੋਵੇਂ ਆਗਿਆ ਕਾਰੀ ਹਨ, ਅਧੀ ਰਾਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਾ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ੧੯੯੯ ਰਾਮ ਨਗਰ ਐਕਸਟੇਨਸਨ ਚਰਨਜੀਤ ਕੋਲ ਹਾਂ, ਬਹੁਤੀ ਖੇਚਲ ਏਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀਆ ਦੋਵੇਂ ਨੂੰਹਾਂ ਬੀਬੀ ਸੱਤਪਾਲ ਕੌਰ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੁਲਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਾਈ ਦੀ ਮਲਕਾਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ 'ਪਰ ਬਚਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਪਾਸੇ ਲਾਣ ਦੀ ਉਤਨੀ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਤਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ। ਵਡੀ ਬੀਬੀ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਕਹਿਲਣੀਆਂ ਦੇ ਲੈਡ ਲਾਰਡ ਸਰਸੇ, ਦੂਜੀ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਵਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਦਿਲੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੁਰਾਤਨ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਧ ਘਟ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ। ਏਸ ਕਾਰਨ ਜੇ ਮੇਰੀਆ ਭਰਜਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਅੱਜ

ਵੀ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਝਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਤਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗਜਰਾਵਾਲੀਏ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤਾਇਆ ਤੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ। ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਵੀਰਾ ੭੨ ਚੱਕ, ਜਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਕਨ੍ਹਈਆ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਸੇਠ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕ ੧੭ ਲਾਇਲਪੁਰ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦੀ ਸਭ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਦੋ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ੧੯੨੬ ਵਿੱਚ ੮੪ ਚਕ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਨਾਲ। ਸੁਹਣੀ, ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸੁਨੱਖੀ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਦਾਗ। ਉਸ ਨਾਲ ੫ ਸਾਲ ਸਖਾਵੇਂ ਬੀਤੇ। ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਅੱਗੇ ਪੜਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਉਸ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਗ੍ਰਿਸਤ ਧਰਮ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਿਭਾਇਆ। ਅਜੇ ਜੀਵਨ-ਪੰਧ ੫ ਸਾਲ ਮੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੁਲੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਮੀ ਪਲੀ ਸੀ ਪਰ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਆ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰੱਚ-ਮਿੱਚ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਵਾਸਾਂ ਸਮੇਂ ਸਬਦ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ।

ਦੂਜਾ ਅਨੰਦ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕਾ ਚੀਮਾ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਦਿਲਦੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ੧੯੩੪ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੈਲਥ ਆਫੀਸਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਹਣੀ, ਸੁਨੱਖੀ, ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਸਿਆਮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਨਾਜ਼ਾ ਨਖਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਲੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਕਾਰਨ ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ। ਮਗਰ ਉਸ ਮਾ ਦੀ ਧੀ ਨੇ ਨਖਰਾ ਨਹੀਂ ਵਖਾਇਆ, ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਜਤਾਈ, ਕੋਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈਆਂ, ਉਹ ਸਾਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਮਿੱਚ ਗਈ। ਗਹਿਣਿਆ, ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦ ਨਹੀਂ ਵਖਾਈ, ਜੇ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ੁਕਰ।

ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜਪਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ। ਭਜਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਰਹਿਰਾਸ ਤੇ ਬਰਾਜਣ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੁਨਣੀ। ਜੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਖਰੀ ਖਰੀ ਕਹਿ ਦੇਣੀ। ਮੇਰੇ ਬਸਤਰ ਧੋਣੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਛਕਾਣਾ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣੇ ਦੇਰ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ।

ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਦਿਨ ਸਖਾਵੇ ਬੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਜੁਟ ਲਗਪਗ ੧੫ ਸਾਲ ਤਕ ਰਿਹਾ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਸਰਸੇ, ਦਿਲੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਇਹ ਸਹੁਰਾ ਜਵਾਈ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਿਉ ਪੁਤ। ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਉਚਾ ਨੀਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਨੀ, ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ। ਸਭਨਾ ਆਪਣਾ ਜਾਣਨਾ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਰੀਕਾ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਇੱਕ ਦੂਏ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਤੇ ਮਾਣ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਉਚ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਘਿਉ ਖਿਚੜੀ ਸਾਂ।

ਗ੍ਰਿਹਿਸਤ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ-ਸਰਦੀ ਤਾਂ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਚਲਣੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾਂ ਖਿਚ ਗੁਡੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ। ਜੀਵਨ ੬੦-੬੧ ਸਾਲ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬੀਤਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ, ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ੨੧.੬.੬੪ 'ਗੋਡੇ ਦੇ ਉਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਦਕਾ' ਲੰਮੇ ਸਫਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਉਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲ ਸੀ, ਪਰ ਹੋਣੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਤਾਇਆ। ਖਾਣ-ਪਾਣ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੀਰ ਵੀ ਘਟਦਾ ਗਿਆ। ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਤ ਵੀ ਬੇਆਰਾਮ, ਦਿਨ ਵੀ ਬੇਚੈਨ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨ ਪਇਆ। ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਘ; ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਰਟ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਚਲੇ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਚਲੇ, ਭਾਵੇਂ ਮਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜੀਵਾਂ। ਅੰਤ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ੧੮ ਜੂਨ ੧੯੬੪ ਨੂੰ ਗੁਰ ਪੁਰੀ ਸਧਾਰ ਗਈ। ਉਥੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੪ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪਇਆ। ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ।

ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੰਬੂਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀਆ ਦੇਣ ਤੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੋਰਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ਕੋਹੇ ਵੀ ਹੋਣ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਾਫ ਨੁਕਰ ਤੇ ਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ੧੯੪੦ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਸਜਣ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ, ਮੇਰੀਆ ਅਖਾ ਦੀਆ ਪੁਤਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਮਨ ਖੀਵਾ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਪਵਨਜੀਤ ਕੌਰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਭੋਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੰਨ ਹੈ।

ਜਦ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮਨ ਉੱਥੇ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇਛਾ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਾਂ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਇਛਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਦੀ ਐਡੀਟਰੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਈ ਵੇਰ ਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅੰਤਮ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਪੰਖੇਰੂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਉਡਾਰੀ ਭਰਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਵਲੋਂ :

ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਤ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇੰਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬਧਿਤ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕੂਕਿਆਂ ਬਾਰੇ' ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਘਾਟ ਬੜੀ ਖੜਕਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਏਨੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤ ਨੇ ਕੋਈ ਕਵੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗਲ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਸਚ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਥ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਕਿਤੇ ਲਭਦੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮਹਿਕ ਵਾਂਗੂੰ ਜਨਮੀ, ਲੋਕਾਂ ਖਾਤਰ ਜਨਾ ਹੁਲੀਆਂ, ਸਾਰੀ ਲਹਿਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸੁਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅਲਪਿਆ ਨ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਬੜੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹਾ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਗਾਹ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਪੰਜਾਬੀ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਿੱਲੀ

੨੫.੧.੧੯੭੧

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਏ. ਆਨਰਜ਼ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ, ਇੱਕ ਬੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਖੋਜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਪਖੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਈਕਾਟ, ਮੋਜੀ ਠਾਕੁਰ, ਪਹਿਲੀ ਵਿਦਿਅਕ ਪੋਥੀ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛੋਟਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਬੜੀਆਂ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹਨ।

—ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਖਤਰਵੀ
ਸੰਪਾਦਕ 'ਸਤਿਗੁਰ' ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬੇਅੰਤ ਲੀਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਗੁਰਸਿਖ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਅਗੇ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਬੇਅੰਤ ਲੀਲਾ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਅਕੀਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਲੀਲਾ ਦੇ ਕੁਝ ਝਲਕਾਰੇ ਅੰਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਗਾਧ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਰਿਆਮ' ਜਲੰਧਰ

ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਬੇਅੰਤ ਲੀਲਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸਿਦਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਡਬੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਦਕੀ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਰੋਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਕਾਇਮ ਰਖਦਿਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੁਆਦ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਾਮਗਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਐਮ.ਏ. ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ
ਸਕੂਰ ਬਸਤੀ, ਦਿੱਲੀ,
੩੦.੭.੧੯੮੭

ਇਤਿਹਾਸ ਕੌਮਾ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਬਾਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਲਿਖਤੀ ਗਿਆਨ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਅਗੇ ਕਈ ਛੋਟੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦਮ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਾਖਿਆਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਸਦੀਕ ਸੁਦਾ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸੇਵਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਣ।

ਤਹਿਰੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਸੇਵਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਖੀਆਂ, ਝਾਕੀਆਂ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅਨਮਤੀ ਪੀੜੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਚਾਨਣ ਮਨਾਰਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ ਦੀ ਖਾਸ ਦਾਦ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਕਰੀਬਨ ੧੨ ਨਿਕੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਬੜੇ ਹਸਮੁਖ ਘਟ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨਿਰਮਲ ਦਮਾਗ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ਰਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ

- ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

੨੧ ਸਾਵਣ, ੨੦੪੩

ਤੋਪਾਂ ਗਰਜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕੂਕੇ ਵਧਦੇ ਗਏ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਨੂੰ ਹਡਾ ਤਕ ਹੰਡਾਇਆ ਹੈ। ਮਾ. ਜੀ. ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੋਣੀ ਸਦੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ, ਦੇਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਤਰਾ ਚੜ੍ਹਾ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕਰਮਯੋਗੀਆ ਵਾਂਗ ਇਕ ਰਸ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਮ ਫੜੀ ਹੈ, ਸੁਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਹਰ ਸਰਧਾਲੂ ਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਤੋਪਾ ਗਰਜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕੂਕੇ ਵਧਦੇ ਗਏ ਲਿਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਲਾਵਤਨੀ ਪਿਛੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਸਟ ਉਠਾਏ ਤੇ ਉਹ ਜਗਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਕੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਤੰਤ੍ਰਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਅਗਵਾਨੀਆਂ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਸਟ ਸਹਿਣੇ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਤਰਫਦਾਰੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

-ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

੧੨.੪.੮੩

ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬੇਹਦ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾਇਆ ਵੀ ਭੁਲਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੇਹਦ ਸਰਾਹਨੀਯ ਹੈ। ਮਾ. ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਵੀ ਇਥੇ ਪਰਪਕਤਾ ਦੀ ਆਖਰੀ ਪੌੜੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਬਾਸ ! ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਬਾਸ !!

-ਪ੍ਰੀਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਸਰ

(ਸਤਿਜੁਗ ੧੫ ਸਾਵਣ ੨੦੪੪ ਵਿਚੋਂ)

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਚੌਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ' (ਦੋਵੇਂ ਭਾਗ), 'ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨ', 'ਚਤਨ ਮਾਲਾ' ਅਤੇ 'ਸ਼ੀਤਲਤਾ' ਦਾ ਸਰੋਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਪ ਜੀ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਧਦੇ ਹੀ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਿਰਜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਚਮੁੱਚ 'ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਤੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗੱਦ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਰਲ ਵੀ ਹੈ, ਰੋਚਕ ਵੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਸਾਖੀਕਾਰੀ ਦੀ ਚਰਨਾ-ਵਿਧੀ ਸਾਡੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਨਵੇਂ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਥੇਰ ! ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਾਂਗਾ।

ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਉ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਭਾਗ ਮੈਂ ਇਨਬਿਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਰਵਰਤਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਾਈ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਥਕ ਉਪਯੋਗ ਵੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੀਰਘ ਆਯੂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ,

ਸੁਭਚਿੰਤਕ,

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

੪੨੬੨/੨, ਮਹੱਲਾ ਸੁਈਗਰਾਂ

ਨੇੜੇ ਰਾਮ ਆਸ਼ਰਾਮ, ਪਟਿਆਲਾ-੧੪੭੦੦੧

ਮਿਤੀ ੨੧ ਨਵੰਬਰ, ੧੯੮੯

EVER-GREEN

Satguru Ram Singh, the twelfth incarnation of Guru Nanak Dev, was the pioneer of the freedom struggle in Punjab and wanted to get India emancipated from the shackles of the Britishers. He was deported to Rangoon in January, 1872. The movement was carried on by Satguru Hari Singh Ji, and later by Satguru Partap Singh Ji till the country attained its Freedom.

Satguru Jagjit Singh Ji, the present Supreme Spiritual Head of Sikhs, succeeded Satguru Partap Singh Ji in 1959. Since then His holiness is engaged in establishing world peace, universal harmony and brotherhood, upliftment of the downtrodden and the weaker sections of society, more so the younger generation.

Master Nihal Singh, the author of this book, Ever-Green had the privilege of being closely associated with the multifarious activities carried on by Satguru Ji. He is fortunate enough to meet many of the old stalwarts. So, he had the first hand information about many of the happenings which he has narrated in his book. He has contributed numerous books in Punjabi as well as in English.

The title of Panth Rattan was conferred on him by His Holiness Satguru Jagjit Singh Ji for his dedication and selfless service. The present book conveys the teachings of Satguru Ji through short stories in a simple but impressive language. I am sure, the readers would be immensely benefited by it.

May Satguru Ji shower his blessings upon Master Nihal Singh to contribute lot more to the community.

H.S. HANSPAL

M.P

A FEW WORDS

Shri Nihal Singh is a retired Headmaster and manager of Shri Guru Hari Singh Maha-Vidyalyaya. He had served the Namdhari Community in numerous ways. He had been the president of the Namdhari Darbar and the first president of the All India Namdhari Vidyak Jatha. He was awarded the title of Panth-Rattan, by His Holiness Sri Sat Guru Jagjit Singh Ji in 1985 for his dedicated services to the Namdhari Community.

He is an eminent Scholar. He was authored numerous books in Punjabi and a few in English as well. He has a keen desire to propogate the message of peace and spiritualism, as preached by our great sikh Gurus, to one and all with the same objective, he has written this book in English for the benefit of those, who can't read Punjabi. The book comprises some of the selected real happenings in the recent times. Its subject matter is written in simple language, easily understandable by a common man. I am quite confident that the reader would enjoy the facts narrated in this book and get motivated to follow the path of eternal truth.

May sri Sat Guru Jagjit Singh Ji shower his pious blessings on Master Nihal Singh Ji to enable him contribute a lot more to Namdhari Literature.

BEANT KAUR

PRINCIPAL

SHAHEED BISHAN SINGH MEMORIAL SCHOOL

F-213 A, MANSAROVER GARDEN,

NEW DELHI-110 015.

JAN. 7, 1992

ਸੇਵਾਵਾਂ

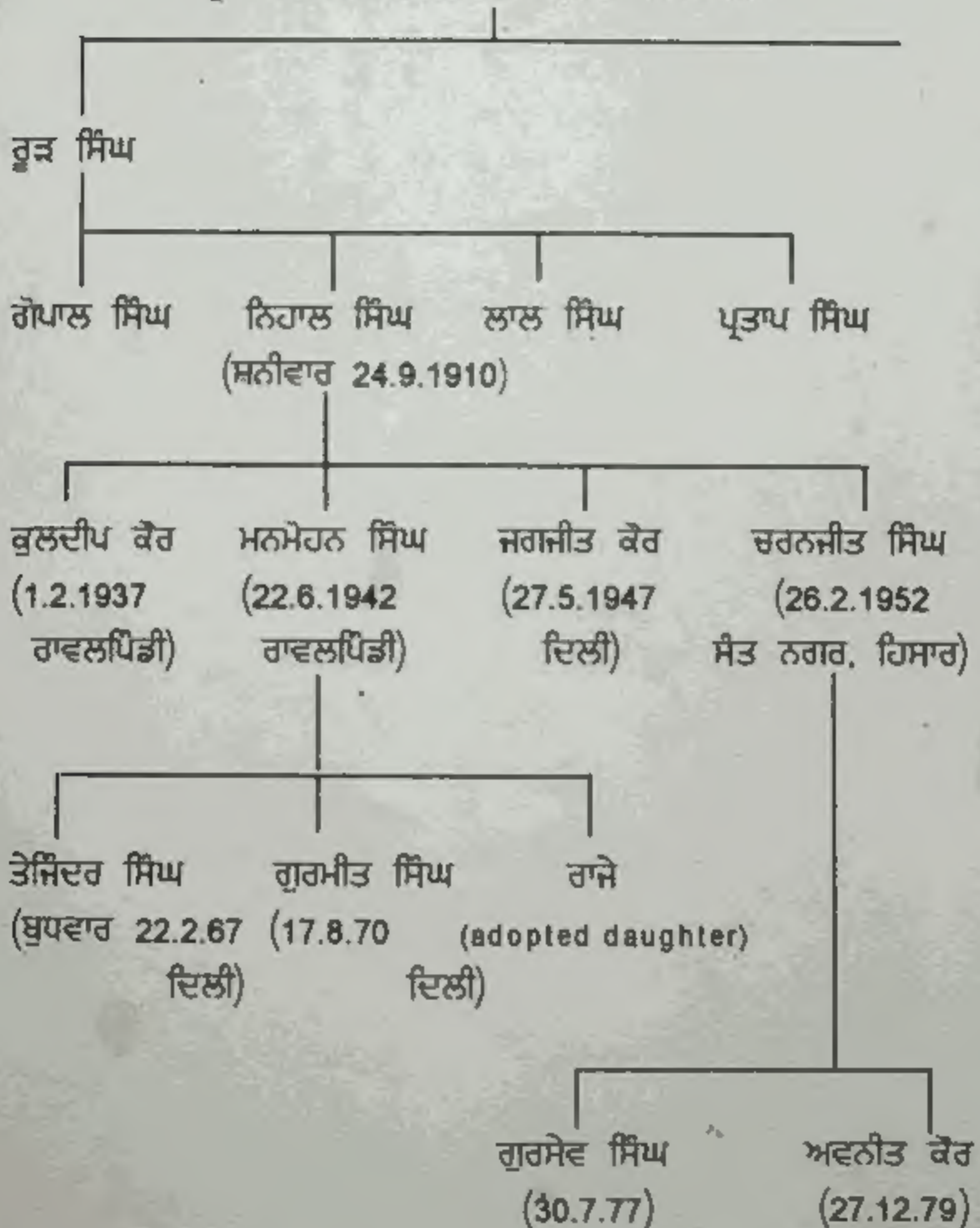
ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ	੧੯੪੫ ਤੋਂ ੧੯੫੩
ਸਕੂਲ ਸੇਵਾ	੧੯੫੮ ਤੋਂ ੧੯੬੯
ਸਕੂਲ ਮੈਨੇਜਰੀ	੧੯੬੯ ਤੋਂ ੧੯੮੨
ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਜਥਾ	੧੯੬੪ ਤੋਂ ੧੯੭੨
ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ	੧੯੭੧ ਤੋਂ .
ਪੰਥ ਰਤਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ	੧੦.੩.੮੫
ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ	
ਵੱਲੋਂ ਅਵਾਰਡ	ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੮੩
ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪੁਰਸਕਾਰ	੧੯ ਜੂਨ ੧੯੮੬

ਪਰਵਾਰ

ਸਵਰਨ ਕੌਰ	ਪਤਨੀ	
ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ	ਪਤਨੀ	
ਬੀਬੀ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ	ਸਪੁੱਤਰੀ	ਜਨਮ 1937
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ	ਸਪੁੱਤਰ	ਜਨਮ 1942
ਬੀਬੀ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ	ਸਪੁੱਤਰੀ	ਜਨਮ 1947
ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਸਪੁੱਤਰ	ਜਨਮ 1952

ਬੰਸਾਵਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਮੋਤੀ ਸ਼ਾਹ ਪਿੰਡ ਢੇਡਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

1872

1872

1872

1872

1872

1872

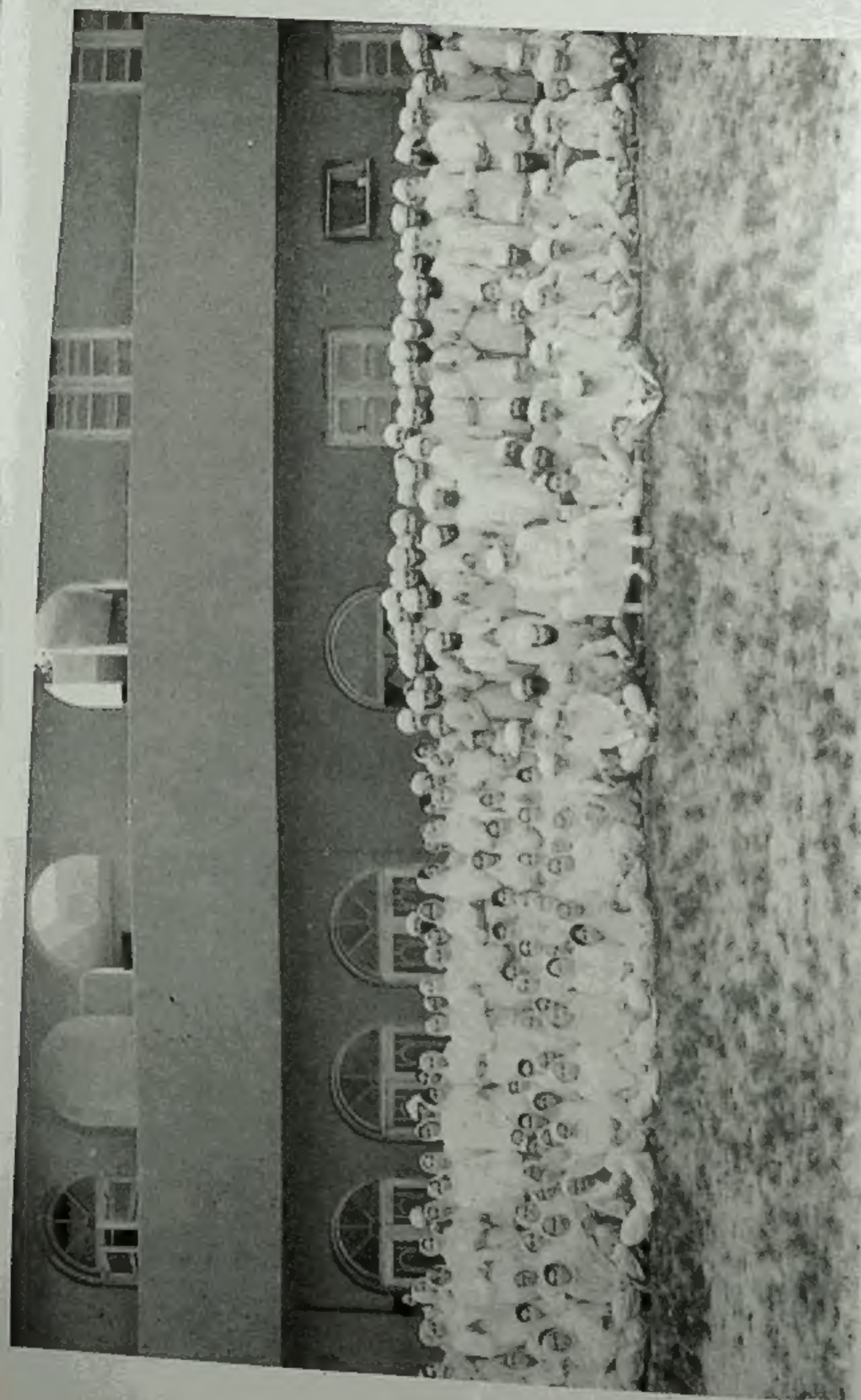
1872

1872

1872

1872

ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦਾ ਦਰਿਸ਼

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮਨਾਪਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ